

Samen werkt het!

ONDERZOEK NAAR DE INTEGRATIE VAN COÖPERATIEF LEREN IN DE ONDERBOUW

Ceciel Reimert

Studentnummer: 991207001

Mailadres: ceciel-reimert@hotmail.com

V4KV11 Bachelor thesis

2020/2021

Hogeschool KPZ

Begeleider: Rob Thale

Hogeschooldocent ZEE/GLB

Voorwoord

Geachte lezer,

Voor u ligt mijn bachelor thesis ‘Samen werkt het!’ Een onderzoek naar de integratie van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer in de onderbouw op de St. Bernadetteschool. Het onderzoek is onderdeel van mijn vierde jaar aan de Hogeschool KPZ te Zwolle. Het onderzoek bestaat uit deel A, de geschreven scriptie en deel B, een presentatie naar aanleiding van het ontwerp. Door middel van het onderzoek heb ik kennis en inzichten op kunnen doen over het onderwerp coöperatief leren, specifiek gericht op de sociale vaardigheden, die bijdragen aan de onderwijspraktijk. Tevens heeft het onderzoek ervoor gezorgd dat ik mijn professionele identiteit als leerkracht verder heb kunnen ontwikkelen.

Dit onderzoek voldoet aan de AVG-richtlijnen. Binnen het onderzoek is geen gebruik gemaakt van namen. Tevens is de locatie van de school, waar dit onderzoek op gebaseerd is, niet kenbaar gemaakt. Voor het gebruiken van de naam van de school, is toestemming gekregen.

Dit onderzoek had niet uitgevoerd kunnen worden zonder hulp van verschillende personen. Allereerst wil ik de medewerkers van de St. Bernadetteschool bedanken voor hun medewerking, tijd en inzet. Zij waren bereid een bijdrage te leveren aan het onderzoek, waardoor het onderzoek prettig verliep. Zowel alle leerkrachten, als de directrice en IB-er hebben hun steentje bijgedragen. Tevens wil ik mijn tutor Rob bedanken voor zijn begeleiding gedurende het onderzoek. Mede door zijn kritische blik, duidelijke uitleg en mensenkennis wist ik wat er van mij verwacht werd. Wanneer ik vastliep, stond hij klaar met bemoedigende woorden en opbouwende feedback. Hij wist overal het positieve uit te halen en moedigde mij aan om te geloven in mijzelf. Tot slot wil ik mijn medestudenten bedanken voor hun hulp, opbouwende feedback en kritische blik. Mede dankzij hun hulp heb ik mijn onderzoek kunnen terugbrengen in pagina's. Zij hebben mij geleerd beknopter en formeler te schrijven.

Belangrijk om te melden is dat het aantal woorden/pagina's nog wel afwijkt van de richtlijnen. Vooral in hoofdstuk drie is het niet gelukt om binnen de kaders te blijven vanwege het grote aantal context deelvragen, de vele onderzoeksinstrumenten die de vragen met zich meebrengen en het grotere aantal respondenten. De tekst is zover als mogelijk teruggebracht naar de essentie.

Desondanks kan ik mede dankzij deze personen zeggen dat ik onwijs tevreden ben met het resultaat dat ik hierbij aflever. Ik ben trots op dit onderzoek!

Ik wens u erg veel leesplezier.

Ceciel Reimert

Heeten, 18 januari 2021

“Omslagfoto: IJsselgroep Educatieve Dienstverlening, 2017”

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	2
Excerpt & Samenvatting	4
Excerpt	4
Samenvatting	4
1. Introductie	5
1.1: Probleemstelling	5
1.1.1: Context	5
1.1.2: Aanleiding	5
1.1.3: Praktijkprobleem	6
1.1.4: Relevantie en actualiteit	6
1.2: Vraagstelling	7
1.2.1: Begrip definiëring	7
1.2.2: Doelstelling	7
1.2.3: Hoofd- en deelvragen	8
1.2.4: Structuur verslag	8
2. Theoretisch kader	9
2.1: Coöperatief leren	9
2.1.1: Twee leerbenaderingen	9
2.1.2: Samenwerkend leren	9
2.1.3: Structureel coöperatief leren	10
2.1.4: Verschillen tussen de definities	11
2.1.5: Uiteindelijke definiëring	11
2.1.6: De voordelen van structureel coöperatief leren	11
2.2: Verwachtingen sociale vaardigheden	12
2.2.1: Sociale vaardigheden	12
2.2.2: Verwachtingen in relatie tot de ontwikkelingspsychologie	12
2.3: Aanbieden en stimuleren van sociale vaardigheden	13
2.3.1: Vaardigheid aanbieden	13
2.3.2: Vaardigheden stimuleren	14
2.4: Coöperatief leren integreren	15
2.4.1: Zeven sleutels	15
2.4.2: integreren binnen VierKeerWijzer	16
2.5: Conclusie	17
3. Contextonderzoek	18
3.1 Methode contextonderzoek	18
3.1.1 Algemeen	18
3.1.2 Deelvraag 5	19

3.1.3 Deelvraag 6	20
3.1.4 Deelvraag 7	21
3.1.5 Deelvraag 8	22
3.2 Resultaten	23
3.2.1 Resultaten deelvraag 5	23
3.2.2 Resultaten deelvraag 6	24
3.2.3 Resultaten deelvraag 7	25
3.2.4 Resultaten deelvraag 8	27
3.3 Conclusie contextonderzoek.....	28
4. Discussie en Conclusie	31
4.1 Discussie	31
4.2 Eindconclusie en advies	32
5. Ontwerp	34
5.1 Uitgangspunten ontwerp	34
5.2 Voorlopige ontwerpdoelen	35
Bibliografie	36
Bijlage	39
A. SWOT-analyse.....	40
B. Tijdpad thesis – Gantt diagram	41
C. T-kaart	49
D. Rollen	50
E. Didactische structuren	51
F. Vragenlijst samenwerkend leren/structureel coöperatief leren	52
G. Vragenlijst huidige stand van zaken en wensen.....	54
H. Observatieforumulier voor sociale vaardigheden	56
I. Vragenlijst leerlingen voor sociale vaardigheden	57
J. Mail observatie.....	58
K. Resultaten vragenlijst structureel coöperatief leren/samenwerkend leren	59
L. Resultaten vragenlijst stand van zaken - gesloten en open vragen.....	61
M. Resultaten observatieforumulier voor sociale vaardigheden.....	65
N. Resultaten vragenlijst leerlingen voor sociale vaardigheden	67
O. Resultaten wensen leerkrachten	70
P. Resultaten wensen leerkrachten – onderbouw en bovenbouw samen.....	76
Q. Verklaring oorspronkelijkheid en gedragscode onderzoek	79
R. Toestemmingsformulier HBO kennisbank.....	80

Excerpt & Samenvatting

Excerpt

Onderwerp: Coöperatief leren binnen VierKeerWijzer – *bron:* Kagan & Kagan (2013) – *onderzoeksgroep:* leerlingen en leraren groep 1/2/3/4 – *methode:* observatie sociale vaardigheden en vragenlijsten leraren – *Ontwerpeisen:* Kennis en vaardigheden coöperatief leren, 7 sleutels, verwachtingen sociale vaardigheden, aanbieden en stimuleren, didactische structuren, rollenkaarten en T-kaarten, schoolbreed afspraken maken, doorgaande leerlijn a.d.h.v. sociale vaardigheden.

Samenvatting

Uit gesprekken met leerkrachten bleek dat de school doelen heeft op sociaal-emotioneel gebied, waarbij specifiek gericht op gebied van samenwerkend leren. In het schoolplan is opgenomen dat de school coöperatief leren wil integreren binnen VierKeerWijzer. Gezien o.a. door de vele wisselingen in het team, wordt het werken met coöperatief leren binnen VierKeerWijzer op verschillende wijzen aangepakt. Het ontbreekt het hele team aan kennis, inzichten en tijd. Vanuit deze situatie is de volgende hoofdvraag ontstaan: “Op welke manier kunnen leerkrachten van groep 1 t/m 4 coöperatief leren integreren binnen VierKeerWijzer?” Uit de literatuurstudie is gebleken dat coöperatief leren een onderwijsleersituatie is, waarbij leerlingen in kleine groepen, op een gestructureerde manier met elkaar samenwerken aan een taak met een gemeenschappelijk doel. Coöperatief leren werkt beter wanneer leerlingen beschikken over sociale vaardigheden. Kinderen in de groepen 1 t/m 4 beheersen de basisvaardigheden in relatie tot de ontwikkelingspsychologie. Deze basisvaardigheden kunnen aangeleerd worden door bewust te zijn van de kenmerken: specifiek, concreet en functioneel. Voor het stimuleren van de vaardigheden zijn didactische structuren, rollen en openingszinnen, model staan, bekrachtiging en reflectie en planning van belang. Of het een leerkracht lukt om coöperatief leren te integreren, wordt bepaald voor zijn vaardigheden op het gebied van 7 sleutels: Didactische structuren, teams, klassenmanagement, KlasBouwers, TeamBouwers, sociale vaardigheden en de GIPS principes. Coöperatief leren kan o.a. ingezet worden tijdens de leerkrachtmomenten van VierKeerWijzer. Tevens is er onderzoek in de praktijk gedaan. Naar aanleiding van een enquête bleek de term structureel coöperatief leren beter aan te sluiten bij het team dan samenwerkend leren. Op dit moment maken alle leerkrachten gebruik van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer. Zij doen dit tijdens de leerkrachtmomenten. Hoe vaak coöperatief leren ingezet wordt verschilt. De leerkrachten zetten zowel willekeurig gekozen teams als homogene en heterogene teams in. Het aantal personen per team varieert tussen de 2 en 5. Uit observatie blijkt dat de leerlingen de sociale vaardigheden goed beheersen. De leerkrachten kunnen zich richten op de sociale vaardigheden die het minst goed beheerst worden. Wat betreft de wensen zouden de leerkrachten graag willen zien dat leerlingen naar elkaar luisteren en met elkaar overleggen. Eén keer in de week gebruik maken van coöperatief leren vinden zij voldoende. Zij zouden naar aanleiding van dit onderzoek graag een werkvormenboek willen zien met daarin coöperatieve werkvormen, uitleg en voorbeelden. Tevens willen zij schoolbrede afspraken, praktische handvaten, kennis en vaardigheden. Het uiteindelijke ontwerp moet voldoen aan de zeven sleutels, gaat uit van wat er van leerlingen in de groepen 1 tot en met 4 verwacht kan worden op het gebied van de sociale vaardigheden. Tevens wordt in het uiteindelijke ontwerp weergegeven op welke manier deze vaardigheden aangeboden en gestimuleerd kunnen worden, worden concrete didactische structuren, rollenkaarten en T-kaarten weergegeven, er worden schoolbreed afspraken beschreven en tot slot wordt gezorgd voor een doorgaande leerlijn.

1. Introductie

In dit hoofdstuk wordt de context en de aanleiding van het onderzoek beschreven. Vervolgens wordt er gekeken naar het praktijkprobleem. Hieruit ontstaat het doel dat in dit onderzoek centraal staat met de daarbij horende onderzoeksvragen. Daarna wordt de definitie beschreven van begrippen uit de doelstelling en vraagstelling. Tot slot wordt de structuur van het onderzoek beschreven.

1.1: Probleemstelling

1.1.1: Context

Het onderzoek wordt uitgevoerd op de St. Bernadetteschool. Een dorpsschool in het oosten van het land. De St. Bernadetteschool maakt deel uit van een christelijke stichting genaamd MijnPlein. Hieronder vallen 24 scholen. De St. Bernadetteschool is een school met 11 groepen, deze bestaan uit: twee keer groep 1/2, groep 3, groep 3/4, groep 4, twee keer groep 5, groep 6, groep 7, groep 7/8 en groep 8. Aan het begin van het schooljaar 2020-2021 zaten er 268 leerlingen op deze school, met één directrice en zeventien leerkrachten. De laatste jaren is er veel gewisseld in de teamsamenstelling. Leerlingen van dezelfde leeftijd zitten bij elkaar in een groep, waarbinnen wordt gedifferentieerd. De St. Bernadetteschool richt haar dagen zo in dat in de ochtenden vaak klassikaal lesgegeven wordt en in de middagen groepsdoorbrekend gewerkt wordt met behulp van VierKeerWijzer. De St. Bernadetteschool mag op 5 november, als 44^e school, het certificaat VierKeerWijzer in ontvangst nemen. Tevens begint de St. Bernadetteschool vanaf december met KiVa. Dit is een schoolbreed programma dat de sociale vaardigheden en sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen stimuleert (KiVa, 2019).

1.1.2: Aanleiding

Verschillende technieken uit het boek, Van der Donk en Van Lanen (2016) zijn gebruikt om vast te stellen wat de aanleiding van het probleem is. Allereerst is de techniek gespreksvoering toegepast. Uit de SWOT-analyse (bijlage A) blijkt dat de school doelen heeft op sociaal emotioneel gebied, waarbij specifiek gericht op gebied van samenwerkend leren. Leerkrachten geven aan dat zij het belangrijk vinden dat kinderen van en met elkaar leren, maar dat zij hier te weinig kennis over hebben. Een verdere toelichting hiervan wordt beschreven in het praktijkprobleem.

Volgens Van der Donk en Van Lanen kunnen er aan de hand van deze informatie verschillende bronnen gescreend worden (2016). Uit deze screening blijkt onder andere dat in het schoolplan is opgenomen dat de school coöperatief leren wil integreren binnen VierKeerWijzer. De school had als einddoel (2019-2020) dat coöperatieve werkvormen worden ingezet om samenwerking tussen de kinderen aan te leren en te stimuleren, waardoor ieders talent beter wordt ingezet en ze elkaars leerproces beter beïnvloeden. Dit doel is vanwege Covid-19 opgeschoven naar 2020-2021. Er is gekeken naar datgene wat de school al aanbiedt op het gebied van coöperatief leren. Hieruit blijkt dat VierKeerWijzer een boek heeft met daarin coöperatieve werkvormen, aansluitend bij de 8 intelligenties van Gardner. Leerkrachten geven aan dat hier weinig mee gedaan wordt, gezien de geringe kennis rondom coöperatief leren onder de leerkrachten.

Tot slot is gekeken naar bronnen buiten de school. MijnPlein, de overkoepelende organisatie van de St. Bernadetteschool, geeft aan dat zij zowel kinderen als medewerkers willen uitdagen om van en met elkaar te leren door de verbinding en ontmoeting met elkaar te zoeken (MijnPlein, 2020). De St. Bernadetteschool heeft naar aanleiding van de uitgangspunten van MijnPlein, drie uitdagingen ter ontwikkeling opgesteld voor de komende jaren. Eén van deze ontwikkelpunten betreft: “We maken elkaar sterker, we werken op de plek, waar we de meeste meerwaarde voor kinderen hebben en we werken samen met anderen” MijnPlein (in De Vos, 2020). Met behulp van dit onderzoek zal de school bijdragen aan de uitdaging van MijnPlein.

1.1.3: Praktijkprobleem

Het 5xW + H model is gebruikt om het praktijkprobleem te beoordelen en verder uit te diepen (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Hieruit blijkt dat het werken met coöperatief leren binnen VierKeerWijzer door de leerkrachten van de St. Bernadetteschool op verschillende manieren wordt aangepakt. Een reden hiervoor is de vele wisselingen binnen het team. Het ontbreekt het hele team aan kennis, inzicht en tijd om coöperatief leren te integreren binnen VierKeerWijzer. De school heeft een tweetal leerkrachten aangewezen die verantwoordelijk is voor het coöperatief leren. Zij ervaren dat leerkrachten niet genoeg tijd hebben, waardoor coöperatief leren niet structureel wordt ingezet.

Vooraf in de onderbouw wordt het coöperatief leren als een probleem ervaren. Dit heeft te maken met het feit dat bij jonge kinderen, de sociale vaardigheden, die je nodig hebt om tot coöperatief leren te komen, nog in ontwikkeling zijn (Plusbibliotheken, z.d.). Vanuit een observatie is gebleken dat leerlingen niet bekend zijn met coöperatief leren. Daarom is ervoor gekozen om dit onderzoek te richten op coöperatief leren in de groepen 1 t/m 4.

1.1.4: Relevantie en actualiteit

Verskillende 21-eeuwse vaardigheden spelen een grote rol in het van en met elkaar kunnen leren. Samenwerken is één van die 21-eeuwse vaardigheden. Bij samenwerken gaat het om het samen realiseren van een doel en hierin anderen kunnen ondersteunen. Kinderen leren zowel van de interactie met elkaar, als van de interactie met de leerkracht (SLO, 2020). “Een essentiële voorwaarde voor het toepassen van coöperatief leren is de bereidheid om met elkaar samen te werken” (Förre, Jansen & Kenter, 2004, p. 7). Samenwerken is één van de voorwaarden om tot coöperatief leren te komen. Coöperatief leren staat in dit onderzoek centraal. Dit maakt dat het onderzoek goed aansluit bij de actuele 21-eeuwse vaardigheden.

Eén van de speerpunten binnen de visie van de St. Bernadetteschool is dat kinderen verschillen. De school vindt het van groot belang om uit te gaan van mogelijkheden en talenten van kinderen (De Vos, 2020). Binnen het coöperatief leren, worden deze verschillen ingezet om de sterke punten van elke leerling optimaal te benutten. Door te ervaren dat je ook met leerlingen samen kunt werken die heel anders zijn dan jijzelf, leren leerlingen elkaar waarderen en respecteren (Förre, Jansen & Kenter, 2004). Het hebben van respect en begrip voor anderen, staat ook binnen de sociale en culturele vaardigheid centraal. Dit is één van de 21-eeuwse vaardigheden (SLO, 2020).

Tot slot is een uitgangspunt binnen de school dat leerlingen elkaar helpen en van elkaar leren (de Vos, 2020). Ook binnen het coöperatief leren is dit van groot belang. Kenmerken van een

coöperatieve omgeving zijn bijvoorbeeld dat leerlingen afhankelijk zijn van elkaar, ze elkaar steunen en helpen, samenwerken en frequent aan het woord zijn (Kagan & Kagan, 2013). Coöperatief leren zou een grote rol kunnen vervullen bij het uitgangspunt van de school.

1.2: Vraagstelling

1.2.1: Begrip definiëring

Coöperatief leren

Kagan en Kagan (2013) stellen dat coöperatief leren een samenwerkingsvorm is waarbij gelijkwaardige deelname, individuele aansprakelijkheid, positieve wederzijdse afhankelijkheid en simultane interactie van essentieel belang zijn. Aanvullingen op bovenstaande definitie zullen in het theoretisch kader worden uitgelicht. Coöperatieve vaardigheden zijn de aspecten die leerlingen nodig hebben om tot coöperatief leren te komen (kagan, 2015).

VierKeerWijzer

VierKeerWijzer is een methode die aanbod biedt vanuit de vakken natuur en techniek, aardrijkskunde en geschiedenis. Binnen VierKeerWijzer wordt gebruik gemaakt van de theorie rond meervoudige intelligenties van Professor Gardner. Deze intelligenties staan voor de manier waarop wordt geleerd. Iedere leerling heeft talent binnen de intelligenties die het sterkst aanwezig zijn. Het gaat er niet om hoe knap je bent, maar h^oe je knap bent (Redactie SLO, 2013). Deze sterk ontwikkelde intelligenties bepalen de voorkeur voor activiteiten en dus ook hoe leerstof wordt aangeleerd binnen VierKeerWijzer.

Rol van de leerkracht

Met de term rol van de leerkracht wordt de mate bedoeld waarin docenten invloed hebben op de ontwikkeling van leerlingen (Deterd Oude Weme & Van Tuijl, 2013).

1.2.2: Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is dat de leerkrachten handvatten krijgen om in de groepen 1 tot en met 4 op de St.Bernadetteschool coöperatief leren te kunnen integreren binnen VierKeerWijzer, waarbij specifiek gekeken wordt naar het stimuleren van de sociale ontwikkeling van deze leerlingen. Op lange termijn wordt gestreefd naar een doorgaande lijn van groep 1 t/m 8, waarbij talenten worden ontwikkeld en leerprocessen positief worden beïnvloed. Hiervoor is het onder andere van belang dat leerkrachten weten wat coöperatief leren inhoudt, wat verwacht kan worden van onderbouw leerlingen t.a.v. de ontwikkelingspsychologie, wat de rol van de leerkracht is en welke voorwaarden nodig zijn om tot integratie te komen. Met behulp hiervan wordt in eerste instantie nieuwe kennis en inzichten verworven en wordt de beroepspraktijk mogelijk verbeterd. In bijlage C kan het tijdspad van de thesis gevonden worden.

1.2.3: Hoofd- en deelvragen

Hoofdvraag:

Op welke manier kunnen leerkrachten van groep 1 tot en met 4 coöperatief leren integreren binnen VierKeerWijzer?

Generieke kennis:

1. Wat is coöperatief leren?
2. Wat kun je van leerlingen uit groep 1 tot en met 4 verwachten op het gebied van sociale vaardigheden in relatie tot de ontwikkelingspsychologie van het jonge kind?
3. Hoe kan de ontwikkeling van de sociale vaardigheden om tot coöperatief leren te komen in de groepen 1 tot en met 4 gestimuleerd worden door de leerkracht?
4. Welke voorwaarden zijn nodig om coöperatief leren te integreren?

Context kennis:

5. Welke term, samenwerkend leren of coöperatief leren, sluit het best aan bij het team van de St. Bernadetteschool?
6. Wat is de huidige stand van zaken op het gebied van coöperatief leren tijdens VierKeerWijzer?
7. In hoeverre zijn de sociale vaardigheden ontwikkeld in de groepen 1 tot en met 4?
8. Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de vormgeving van de integratie van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer?

Voorlopige ontwerp kennis:

9. In hoeverre heeft het ontwerp, de rol van de leraar beïnvloed bij het aanbieden van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer?
10. Hoe heeft het ontwerp de rol van de leraar beïnvloed bij het stimuleren van coöperatieve vaardigheden?
11. In hoeverre heeft het ontwerp de ontwikkeling van de sociale vaardigheden bij leerlingen in de groepen 1 tot en met 4 beïnvloed?
12. Hoe is het implementatie proces binnen VierKeerWijzer in de groepen 1 tot en met 4 verlopen?

1.2.4: Structuur verslag

In dit hoofdstuk zijn het praktijkprobleem en de vraagstelling geformuleerd. In hoofdstuk 2, het theoretisch kader, worden de generieke deelvragen beantwoord aan de hand van de literatuur. De contextvragen staan centraal in hoofdstuk 3. In dit hoofdstuk wordt de praktijk bij het onderzoek betrokken. De manier van uitvoering wordt beschreven, vervolgens komen de resultaten en de conclusie van het contextonderzoek aan bod. In hoofdstuk 4 wordt de context verbonden met de theorie en zodoende antwoord gegeven op de hoofdvraag. Tevens bevat hoofdstuk 4 de discussie omtrent het onderzoek. De eindconclusie leidt tot ontwerpeisen, die te vinden zijn in hoofdstuk 5. Tot slot is de literatuurlijst te vinden en staan in de bijlagen alle documenten die een bijdrage hebben geleverd aan het onderzoek.

2. Theoretisch kader

Het theoretisch kader start met de inleiding van de literatuurstudie, waarin de theoretische deelvragen benoemd worden. Vervolgens wordt antwoord gegeven op deze deelvragen met behulp van de literatuur. Tot slot wordt een samenvatting gegeven en een conclusie getrokken.

Binnen het theoretisch kader worden de volgende deelvragen beantwoord:

1. *Wat is coöperatief leren?*
2. *Wat kun je van leerlingen uit groep 1 tot en met 4 verwachten op het gebied van de sociale vaardigheden in relatie tot de ontwikkelingspsychologie van het jonge kind?*
3. *Hoe kan de ontwikkeling van deze vaardigheden om tot coöperatief leren te komen in de groepen 1 tot en met 4 gestimuleerd worden door de leerkracht?*
4. *Welke voorwaarden zijn nodig om coöperatief leren te integreren binnen VierKeerWijzer?*

2.1: Coöperatief leren

2.1.1: Twee leerbenaderingen

De begrippen structureel coöperatief leren en samenwerkend leren worden vaak, onterecht als dezelfde leerbenadering neergezet. Om verwarring te voorkomen, worden beide begrippen gedefinieerd en zal er een keuze gemaakt worden tussen beide leerbenaderingen.

2.1.2: Samenwerkend leren

Ebbens & Ettekoven (2016) definiëren samenwerkend leren als de vormgeving van de gezamenlijke verantwoordelijkheid van een leeractiviteit. Zij stellen dat het bij samenwerkend leren belangrijk is, dat de leertaak wordt uitgevoerd in kleinere groepen. Van de leerkracht wordt verwacht de taken en verantwoordelijkheden over te dragen aan de leerlingen. Bleecke & Valster (2016) stellen dat ter voorbereiding op het samenwerkend leren, een lesplan wordt samengesteld. Hierin wordt voor elke les zowel een cognitief doel, als een samenwerkend doel opgesteld (Ebbens & Ettekoven, 2016). Zowel Ebbens & Ettekoven als Bleecke & Valster (2016) benadrukken dat van samenwerkend leren wordt gesproken als voldaan wordt aan de volgende kenmerken:

- *Individuele verantwoordelijkheid of aanspreekbaarheid:*
Iedere leerling kan individueel aangesproken worden voor zijn of haar bijdrage aan het proces en product (Ebbens & Ettekoven, 2016). Individuele aansprakelijkheid zorgt ervoor dat er een einde komt aan de werkpaarden en meelifters (Kagan & Kagan, 2013). Bleecke & Valstar (2016) stellen dat voor de leerlingen duidelijk moet zijn, dat iedere leerling aansprakelijk is.
- *Positieve wederzijdse afhankelijkheid:*
Wanneer de ene leerling succes ervaart, ervaart de andere leerling ook succes. Dit komt omdat het resultaat van de ene leerling in directe verbinding staat met het resultaat van de ander (Kagan & Kagan, 2013). Bleecke & Valstar (2016) vullen aan dat leerlingen van elkaar afhankelijk kunnen zijn op gebied van het doel, het materiaal, de beloning, de taak en of de rol. Wederzijdse afhankelijkheid zorgt ervoor dat leerlingen elkaar steunen waar

nodig, samenwerking wordt bevorderd en leerlingen betere resultaten behalen dan wanneer ieder voor zichzelf had gewerkt (Kagan & Kagan, 2013).

- *Directe interactie:*
 Leerlingen kijken elkaar aan, ze zitten tegenover elkaar, delen materialen en worden gestimuleerd te praten (Ebbens & Ettekoven, 2016). Tevens zijn de leerlingen tegelijkertijd bezig met de opdracht. De interactie tussen leerlingen is van groot belang (Bleecke & Valstar, 2016).
- *Sociale vaardigheden:*
 Voor het aanleren van de sociale vaardigheden hebben leerlingen kennis nodig over de procedure van de vaardigheid (Ebbens & Ettekoven, 2016). Deze sociale vaardigheden horen leerlingen te bezitten en worden met behulp van samenwerkend leren verder uitgebreid. (Bleecke & Valstar, 2016).
- *Groepsprocessen:*
 Leerlingen leren dat er energie gestoken moet worden in groepsprocessen. Ze leren zowel hun teamgenoten kennen als de manier waarop hun teamgenoten bijdragen aan proces en product. (Ebbens & Ettekoven, 2016). Bleecke & valstar (2016) vullen aan dat tijdens de evaluatie wordt teruggeblikt op hoe het samenwerkend leren is verlopen.

2.1.3: Structureel coöperatief leren

Kagan is de grondlegger van het structureel coöperatief leren (HCO, 2018). “Coöperatief leren is een onderwijsleersituatie waarbij de leerlingen in kleine groepjes op een gestructureerde manier samenwerken aan een taak met een gemeenschappelijk doel” (Förrer, Kenter en Veenman, 2002, geciteerd in de Latter & de Maesschalck, 2016, p. 1). Van Vugt (2002, in Dagevos, 2017) voegt hieraan toe dat leerlingen onder gedeelde verantwoordelijkheid samenwerken, in interactie met elkaar, waardoor ze van en met elkaar leren. Deze vorm van coöperatief leren wordt ook wel structureel coöperatief leren genoemd, gezien de structuren die centraal staan binnen de coöperatieve leermethode. Kagan (2020) stelt dat binnen zijn methode, de inhoud en het doel van de les, samen de structuur bepalen. Deze drie elementen samen vormen de activiteit.

De werkvormen die worden toegepast bij coöperatief leren, noemt men coöperatieve structuren. Kagan stelt dat een les alleen coöperatief is, wanneer de les coöperatieve structuren bevat. Kagan ontwikkelde structuren aan de hand van de basisprincipes GIPS. GIPS staat voor gelijkwaardige deelname, individuele aansprakelijkheid, positieve wederzijdse afhankelijkheid en simultane interactie (Kagan & Kagan, 2013). Het eerste en laatste begrip komen niet in het samenwerkend leren terug. Met gelijkwaardige deelname wordt bedoeld dat iedere leerling participeert in dezelfde mate. Zo zit de coöperatieve structuur in elkaar. Gelijkwaardige deelname en individuele aansprakelijkheid zorgen samen voor het wegwerken van de verschillen in prestaties van de leerlingen. Bij simultane interactie gaat het om de mate van frequentie. Alle leerlingen participeren tegelijkertijd, waardoor ze veelvuldig aan het woord zijn. Dit zorgt ervoor dat leerling genoeg tijd krijgen om zich te uiten en de verveling niet toeslaat (Kagan & Kagan, 2013).

2.1.4: Verschillen tussen de definities

Allereerst is een verschil dat bij het structureel coöperatief leren de structuren centraal staan. Deze structuren zijn ontworpen a.d.h.v. de basisprincipes. (Kagan & Kagan, 2013). Bij samenwerkend leren staan de basisprincipes en de structuren, in de meeste gevallen, los van elkaar. Bij samenwerkend leren wordt voor elke les bepaald wat het cognitieve doel is en welke sociale vaardigheid centraal staat, vervolgens moet afgevraagd worden, hoe de genoemde basisprincipes daarbij vormgegeven worden (Bleecke & Valstar, 2016). Bij structureel coöperatief leren vormen het doel (wat wordt er geleerd?), de inhoud (wat wordt er geleerd?) en de structuur (hoe wordt het aangeleerd?) de activiteit. Elke structuur bevat basisprincipes. Deze staan al vast, zodoende hoeft je niet zelf te bedenken hoe de genoemde basisprincipes bij je activiteit vormgegeven moeten worden (Kagan, 2020). Een tweede verschil is dat leerkrachten bij samenwerkend leren, en coöperatief lesplan leren opstellen, een plan ter voorbereiding op het samenwerkend leren (Bleecke & Valstar, 2016). Bij structureel coöperatief leren wordt juist geleerd om coöperatieve structuren toe te passen tijdens de lessen (Kagan, 2020). Een derde verschil is dat coöperatief leren o.a. de basisprincipes simultane interactie en gelijkwaardige deelname bevat. Deze komen niet voor in de basisprincipes van het samenwerkend leren. Samenwerkend leren bevat o.a. de basisprincipes sociale vaardigheden en groepsprocessen. Deze komen niet voor in de basisprincipes van het structureel coöperatief leren, maar wel in de 7 sleutels die structureel coöperatief leren tot een succes maken.

2.1.5: Uiteindelijke definiëring

Binnen het onderzoek zal vanuit de term structureel coöperatief leren verder gedacht worden. De volgende definitie zal leidend zijn binnen dit onderzoek:

“Coöperatief leren is een onderwijsleersituatie waarbij de leerlingen in kleine groepjes op een gestructureerde manier samenwerken aan een taak met een gemeenschappelijk doel” (Förre, Kenter en Veenman, 2002 in de Latter & de Maesschalck, 2016, p. 1).

2.1.6: De voordelen van structureel coöperatief leren

Coöperatief leren heeft meerdere voordelen. Zowel op cognitief gebied en sociaal-emotioneel gebied als op het gebied van motivatie. In paragraaf 2 en 3 wordt verder ingegaan op deze sociale vaardigheden. Op het gebied van motivatie blijkt coöperatief leren de betrokkenheid te verhogen (Kagan & Kagan, 2020). Het heeft een positief effect op de interesse van leerlingen (John Hattie, 2014). Ebbens & Ettehoven (2016) stellen dat coöperatief leren zorgt voor leerlingen die actief leren. Het actief leren door leerlingen, zorgt op zijn beurt weer voor een positief effect op de cognitieve ontwikkeling. Zo stelt Webredactie OMJS (2018) dat het toepassen en integreren van kennis op een positieve manier beïnvloed wordt wanneer coöperatief leren wordt toegepast. Tevens stellen zij dat coöperatief leren een efficiënt middel is om te oefenen met het actief mondeling taalgebruik. Daarnaast kan er met behulp van coöperatief leren ingespeeld worden op de ontwikkelingsverschillen tussen kinderen en is het van groot belang bij het leren oplossen van problemen (Webredactie OMJS, 2018). Dat laatste beaamt ook John Hattie (2014). Hij stelt dat coöperatief leren het probleemoplossend vermogen van leerlingen verbetert.

2.2: Verwachtingen sociale vaardigheden

2.2.1: Sociale vaardigheden

Ebbens & Ettekooven (2016) stellen, net als Kagan & Kagan (2013) dat leerlingen een aantal sociale vaardigheden nodig hebben om tot coöperatief leren te komen (Figuur 1). Coöperatief leren werkt effectiever, wanneer leerlingen beschikken over deze vaardigheden (Ebbens & Ettekooven, 2016).

Sociale vaardigheden coöperatief leren	
Actief kunnen luisteren	Anderen respecteren en accepteren
Gericht om hulp kunnen vragen	Voortborduren op andermans ideeën/ Conclusies van anderen met respect kunnen uitdagen
Verantwoordelijkheid nemen	Conflicten/problemen oplossen en daarbij oneens kunnen zijn met een idee in plaats van met een persoon
Tot overeenstemming komen, samen kunnen brainstormen	Samenwerken
Delen, uitwisselen	Complimenten durven uitdelen en de ander durven aanmoedigen
De ander kunnen helpen, voor elkaar zorgen	Leiderscapaciteiten
Geduld hebben	Perspectief nemen
Je beurt nemen	Aanwijzingen op kunnen volgen
Aanpassen aan elkaar	Voor jezelf op durven komen
Bij de groep blijven	Anderen bij de naam kunnen noemen
Het kunnen zeggen van dankjewel	Doorvragen

Figuur 1. Aangepast overgenomen uit *coöperatieve leerstrategieën* van Kagan & Kagan, 2013 (<https://www.cooperatiefleren.nl/images/downloads/Sleutelprincipes-voor-succes--4-structuren.pdf>) Copyright 2013, Bazalt Educatieve Uitgaven.

2.2.2.: Verwachtingen in relatie tot de ontwikkelingspsychologie

De sociale vaardigheden die nodig zijn om tot coöperatief leren te komen, zijn bij het jonge kind nog in ontwikkeling (Plusbibliotheken, z.d.). Uit onderzoek blijkt dat kinderen rond de kleuterleeftijd een bepaald vermogen ontwikkelen, dat “theory of mind” wordt genoemd. Kinderen leren zich inleven in anderen. Ze leren dat anderen soms andere gevoelens, gedachten, bedoelingen en kennis hebben dan zichzelf hebben (Ploeger, 2018). Kinderen spelen rond de kleutertijd steeds vaker coöperatief. Ze bedenken samen een doel en stemmen de regels met elkaar af (Bronsveld & Teeling, 2016). Tijdens rollenspel ‘oefenen’ kinderen met sociale rollen en zodoende leren ze zich in de ander te verplaatsen (Heinen & offeringa, 2013). Zo kan een kind zich vanaf een jaar of vier ook beter inleven in andermans perspectief (Bronsveld & Teeling, 2016). Van Beemen en Ekelschot (2018) vullen aan dat het wederzijds-perspectief-nemen hen nog niet lukt. Dat wil zeggen dat een kind beseft dat een bepaalde situatie door een ander, anders ervaren wordt dan door hemzelf, maar het kind beseft nog niet hoe diegene de situatie dan ervaart (Bronsveld & Teeling, 2016). Tot slot kan een kind van vier luisteren naar wat de ander zegt, stil zijn wanneer de ander praat en de ander aankijken wanneer hij/zij

praat (Heinen & Offeringa, 2013). Bovenstaande vaardigheden zijn vaardigheden die onder andere nodig zijn om tot coöperatief leren te komen. Volgens Förrer et al (in Dagevos, 2017) zijn de sociale vaardigheden om tot coöperatief leren te komen onder te verdelen in basisvaardigheden tot en met groep 4, voortgezette vaardigheden tot en met groep 6 en gevorderde vaardigheden tot en met groep 8. Van leerlingen tot en met groep vier kan er verwacht worden dat zij de volgende vaardigheden beheersen;

Basisvaardigheden	
Elkaars naam gebruiken	Elkaar aankijken tijdens het praten
Elkaar gelegenheid geven mee te doen	Een inbreng durven hebben
Zo duidelijk mogelijk praten zodat je verstaanbaar bent	Meewerken aan de groepsopdracht
Luisteren naar elkaar	Elkaar uit laten praten
De inbreng van een ander accepteren	Bij je groepje blijven
Rustig praten en werken	Materiaal met elkaar delen
Om de beurt praten	Aan de taak doorwerken tot deze af is.
Vriendelijk op elkaar reageren	

Figuur 2. Overgenomen uit *samenwerkingsvaardigheden stimuleren* van Förrer et al., 2000, geciteerd in Dagevos, 2017 (<https://www.jsw.nl/wp-content/uploads/Archief/Artikelen/2017/101-08%20April%202017/101-08%20Dagevos-stimuleren.pdf>) Copyright 2017, Dagevos.

Bovenstaand overzicht is een algemeen overzicht van de ontwikkelde vaardigheden in de groepen 1 t/m 4. Gezien het feit dat deze ontwikkeling bij iedere leerling anders loopt, is het van belang dat uitgezocht wordt welke sociale vaardigheden aanwezig zijn bij de desbetreffende groep. Vervolgens kan nagedacht worden over welke sociale vaardigheden de leerkracht ontwikkeld wil hebben (Ebbens & Ettekoven, 2016; Bleecke & Valstar, 2016).

2.3: Aanbieden en stimuleren van sociale vaardigheden

2.3.1: Vaardigheid aanbieden

Volgens Kagan en Kagan (2013) worden de meeste sociale vaardigheden vanzelf ontwikkeld wanneer coöperatief leren wordt toegepast. Echter geven zij aan niet alleen te kunnen vertrouwen op de natuurlijke ontwikkeling van deze sociale vaardigheden. Ook Ebbens en Ettekoven (2016) stellen dat deze vaardigheden niet vanzelfsprekend aangeleerd worden wanneer leerlingen met elkaar in een groep worden gezet. Dit leidt tot een negatieve groep. Als leerlingen een vaardigheid niet beheersen, laten zij vaak het tegenovergestelde gedrag zien. Cohen stelt (in Ebbens & Ettekoven, 2016) dat training in sociale vaardigheden, voorafgaand aan het integreren van coöperatief leren, een positief effect heeft op de groepsresultaten. “De kans dat leerlingen een specifieke samenwerkingsvaardigheid goed leren, is het grootst wanneer de leerkracht hier gericht aandacht aan besteedt” (Förrer et al., 2000, geciteerd in Dagevos, 2017, p 12).

Voorafgaand aan het nadrukkelijke gebruik van de sociale vaardigheden, wordt eerst vastgesteld welke sociale vaardigheid wordt aangeboden. Het is van belang dat de leerkracht zich bewust is van drie kenmerken bij het aanbieden van sociale vaardigheden: specifiek, concreet en functioneel. Specifiek staat voor het gericht formuleren van de vaardigheid.

Hiervoor kunnen de sociale vaardigheden ingezet worden (Figuur 1). Concreet maken staat voor het zichtbaar en hoorbaar maken van de sociale vaardigheden (Ebbens & Ettekoven, 2016). Dit kan met behulp van een T-kaart (bijlage C) (Kagan, 2003; Ebbens & Ettekoven, 2016; Bleecke & Valstar, 2016). Functioneel staat voor het feit dat leerlingen het belang van de vaardigheid in moeten zien. Het moet een functie hebben voor het uitvoeren van de opdracht. (Ebbens & Ettekoven, 2016).

2.3.2: Vaardigheden stimuleren

Wanneer de leerkracht zich bewust is van bovenstaande kenmerken, kunnen de sociale vaardigheden gestimuleerd worden door middel van vijf strategieën (Kagan & Kagan, 2013; Ebbens & Ettekoven, 2016).

De eerste strategie is het inzetten van didactische structuren. Hierdoor wordt gewerkt aan een scala aan sociale vaardigheden (Kagan & Kagan, 2013). Leerkrachten kiezen gericht voor structuren die passen bij de sociale vaardigheid die zij willen uitoefenen. De didactische structuren dragen bij aan het kenmerk functioneel (Ebbens & Ettekoven, 2019). Het inzetten van rollen is een tweede strategie. De rollen die gebruikt worden om sociale vaardigheden te bevorderen zijn afhankelijk van de groep (Ebbens & Ettekoven, 2016). Bleecke & Valstar (2016) stellen dat de volgende 13 rollen sociale vaardigheden bevorderen: “Stiltekapitein, Organisator, Beurtverdelers, Uitlegger, Schrijver, Aanmoediger, Observator, Taakkapitein, Samenvatter, Fact Checker, Controleur en Vlechter”. Er wordt door hen een verdeling gemaakt tussen eenvoudige, voortgezette en uitdagende rollen (bijlage D) (Bleecke & Valstar, 2016). Bepaalde rollen worden gericht toegewezen aan bepaalde leerlingen, met de gedachte erachter dat de sociale vaardigheid, passend bij die rol, wordt ontwikkeld. De rollen van de leerlingen worden duidelijk met behulp van rollenkaarten. Dit zijn kaarten die de rol visueel maken. Strategie drie is model staan. Als leerkracht is het van belang om de sociale vaardigheden en de daarbij behorende rol te benadrukken door ze voor te doen (Kagan & Kagan, 2013). Vooraf wordt aangegeven wat de leerlingen te wachten staat, vervolgens wordt de sociale vaardigheid uitgevoerd door deze te laten zien en te laten horen, achteraf wordt beschreven wat er is gebeurd. Ook neemt de leerkracht de rol zelf op zich om er extra aandacht aan te besteden (Ebbens & Ettekoven, 2016; Kagan, 2003). Bekrachtiging is strategie vier. Bekrachtiging en feedback geven is onmisbaar bij het stimuleren van sociale vaardigheden (Ebbens & Ettekoven, 2016; Bleecke & Valstar, 2016). Het is belangrijk om dit op een positieve manier te doen en gericht op het gewenste gedrag. Zodoende heeft het voorbeeldgedrag meer succes en ontstaat er een positief klimaat (Kagan, 2003). De laatste strategie is reflectie en planning. Bij de reflectie wordt geëvalueerd op het proces. Hierbij wordt gekeken naar wat het doel was, hoe het proces is verlopen, wat nog beter kan en hoe dit aangepakt moet worden (Bleecke & Valstar, 2016). Reflecteren kan al tijdens de activiteit gedaan worden. Reflecteren kan met behulp van didactische structuren voor reflectie, door zelfcontrole, door een leerling of een heel team de rol te geven van observeerder of door als leerkracht zelf te gaan observeren (Kagan, 2003). Bij succesvol coöperatief leren, beschikken de leerlingen over het grootste gedeelte van de sociale vaardigheden (Figuur 1).

2.4: Coöperatief leren integreren

2.4.1: Zeven sleutels

Kagan ontwikkelde het structureel coöperatief leren waarin, met behulp van coöperatieve leerstrategieën, leerkrachten de kans krijgen om coöperatief leren te integreren. De coöperatieve structuren bevatten onderstaande zeven sleutels, die coöperatief leren tot een succes brengen. Of het de leerkrachten lukt om coöperatief leren te implementeren, is afhankelijk van de mate van vaardigheid op het gebied van onderstaande zeven sleutels. Voor integratie is het daarom van belang om schoolbreed dezelfde wijze van handelen te hanteren (Kagan & Kagan, 2013).

- *Sleutel 1, didactische structuren:*

Een didactische structuur (bijlage E) bepaald de structuur van de interactie tussen de leerlingen, leraar en leerstofinhoud. De structuur wordt gekozen afhankelijk van de inhoud en het doel van de les. Didactische structuren brengen samenwerking tot stand, verhogen betrokkenheid en verbeteren prestaties. Tevens wordt met behulp van de structuur het doel van de les bereikt (Kagan, 2020). Doordat een didactische structuur geen inhoud heeft, kan deze op elk moment ingezet worden. Voor het implementeren van coöperatief leren is het van belang klein te beginnen, met één didactische structuur (Kagan & Kagan, 2013).

- *Sleutel 2, teams:*

Coöperatieve teams blijven ongeveer zes weken bij elkaar, bestaan vaak uit vier personen en werken op een positieve manier met elkaar samen (Kagan & Kagan, 2013). Ebbens & Ettekoven (2016) stellen, hoe meer leerlingen per team, hoe minder spreektijd per teamlid. Wanneer wordt gestart met coöperatief leren, worden teams gemaakt bestaande uit twee leerlingen die elkaar goed kennen. Vervolgens worden er nieuwe tweetallen gemaakt met leerlingen die nauwelijks contact met elkaar hebben. Uiteindelijk wordt overgegaan op viertallen. Er kunnen heterogene teams, homogene teams, willekeurig gevormde teams of door leerlingen gekozen teams gemaakt worden (Kagan & Kagan, 2013; Bleecke & Valstar, 2016). De leerkracht moet over het vermogen beschikken, verschillende soorten teams te kunnen vormen. Kagan & Kagan (2013, p. 17) stellen: “Hoe meer heterogeniteit, hoe groter het leerpotentieel”.

- *Sleutel 3, Management:*

Een aantal organisatorische factoren zijn van belang voor een gestructureerde samenwerking in de groep; het hanteren van een stiltesignaal, een handige groepsindeling en het materiaal ligt geordend in bakken. Ieder teamlid heeft een rol, waardoor de leerlingen en leraar gezamenlijk verantwoordelijk zijn. De leerkracht heeft daarnaast een modellerende rol zodat elk teamlid duidelijk heeft wat zijn/haar rol inhoudt (Kagan & Kagan, 2013; Bleecke & valstar, 2016).

- *Sleutel 4, KlasBouwers:*

KlasBouwers worden ingezet om een hechte groep te maken van de individuen, terwijl de aandacht gericht is op sociale vaardigheden of op de leerstof (Kagan & Kagan, 2013; Kagan, 2020). Bij het gebruik van KlasBouwers loopt iedere leerling rond en wisselen de leerlingen antwoorden uit met klasgenoten buiten de teamgenoten om. Bleecke & Valstar (2016) stellen dat vooral de eerste weken van het schooljaar worden gezien als een cruciale groepsvormende periode.

- *Sleutel 5, TeamBouwers:*
TeamBouwers zijn KlasBouwers voor het team. TeamBouwers creëren vertrouwen en betrokkenheid tussen teamleden, waardoor positieve wederzijdse afhankelijkheid ontstaat (Kagan & Kagan, 2013).
- *Sleutel 6, Sociale vaardigheden:*
Diverse sociale vaardigheden worden ontwikkeld bij coöperatief leren en/of zijn nodig om tot coöperatief leren te komen. Deze worden ontwikkeld door coöperatieve structuren in te zetten, maar kunnen ook gestimuleerd worden. In paragraaf 2 en 3 wordt hier uitgebreider op ingegaan.
- *Sleutel 7, Basisprincipes GIPS:*
“Coöperatief leren moet voldoen aan vier basisprincipes. Wanneer deze principes worden toegepast, werken alle leerlingen mee, nemen ze hun verantwoordelijkheid, zijn ze actief, participeren ze in dezelfde mate, staan ze achter hun groepsgenoten en presteren ze beter” (Kagan & Kagan, 2013). Leerkrachten testen deze principes uit in de praktijk om structuren aan te kunnen passen wanneer nodig, spontaan coöperatieve interactie te creëren of om zelf structuren te ontwerpen. (Kagan & kagan, 2013). In paragraaf 1 wordt uitgebreider ingegaan op deze basisprincipes.

2.4.2: integreren binnen VierKeerWijzer

Ook VierKeerWijzer heeft als doel dat kinderen van en met elkaar kunnen leren om de verschillen tussen leerlingen zodoende te verkleinen (VierKeerWijzer, z.d.). Coöperatief leren kan ingezet worden tijdens de leerkrachtmomenten binnen VierKeerWijzer. Tevens kunnen de werkvormen worden onderverdeeld bij de Meervoudige Intelligenties. Coöperatief leren kan zodoende ingezet worden wanneer de leerlingen buiten de leerkrachtmomenten om aan de slag gaan met VierKeerWijzer (Bastmeijer, 2016).

2.5: Conclusie

De eerste context deelvraag is: “Wat is coöperatief leren?” Structureel coöperatief leren en samenwerkend leren zijn twee verschillende begrippen. In dit onderzoek wordt verder ingegaan op het structureel coöperatief leren. Hierbij wordt de volgende begripsdefiniëring gebruikt: “Coöperatief leren is een onderwijsleersituatie waarbij de leerlingen in kleine groepjes op een gestructureerde manier samenwerken aan een taak met een gemeenschappelijk doel” (Förre, Kenter en Veenman, 2002, geciteerd in de Latter & de Maesschalck, 2016, p. 1). Leerlingen doen dit onder gedeelde verantwoordelijkheid, in interactie met elkaar. Structureel coöperatief leren gaat uit van de GIPS principes. Elke coöperatieve structuur is opgebouwd aan de hand van deze principes. De GIPS principes zijn gelijkwaardige interactie, individuele aansprakelijkheid, positieve wederzijdse afhankelijkheid en simultane interactie (Kagan & Kagan, 2013).

De tweede context deelvraag luidt: “Wat kun je van leerlingen uit groep 1 tot en met 4 verwachten op het gebied van sociale vaardigheden in relatie tot de ontwikkelingspsychologie van het jonge kind?” Coöperatief leren werkt effectiever, wanneer leerlingen beschikken over een aantal sociale vaardigheden (Ebbens & Ettekoven, 2016). Van leerlingen t/m groep 4 kan verwacht worden dat zij de basisvaardigheden (Figuur 2) kunnen beheersen in relatie tot de ontwikkelingspsychologie van het kind. Hierbij kan gedacht worden aan vaardigheden als elkaars naam gebruiken, bij de groep blijven, elkaar aankijken etc. (Förre et al, 2000 in Dagevos, 2017).

De derde contextdeelvraag is: “Hoe kan de ontwikkeling van de sociale vaardigheden om tot coöperatief leren te komen in de groepen 1 tot en met 4 gestimuleerd worden?” Kagan & Kagan (2013) geven aan niet alleen te kunnen vertrouwen op de natuurlijke verwerving van deze sociale vaardigheden. Ook Ebbens & Ettekoven (2016) stellen dat deze vaardigheden niet vanzelfsprekend aangeleerd worden wanneer leerlingen met elkaar in een groep worden gezet. Bij het aanbieden van nieuwe sociale vaardigheden moeten leerkrachten zich bewust zijn van de kenmerken: specifiek, concreet en functioneel (Ebbens & Ettekoven). De sociale vaardigheden kunnen bevorderd worden door middel van vijf strategieën (Kagan & Kagan, 2013; Ebbens & Ettekoven, 2016). Dit zijn: didactische structuren, rollen en openingszinnen, model staan, bekrachtiging, reflectie en planning.

De laatste contextvraag luidt: “Welke voorwaarden zijn nodig om coöperatief leren te integreren?” Of het een leerkracht lukt om coöperatief leren uiteindelijk te integreren, wordt bepaald door zijn vaardigheden op het gebied van de volgende 7 sleutels: Didactische structuren, teams, klassenmanagement, KlasBouwers, TeamBouwers, Sociale vaardigheden en de GIPS principes (Kagan & Kagan, 2013). Coöperatief leren kan ingezet worden tijdens de leerkrachtmomenten binnen VierKeerWijzer. Tevens kunnen de werkvormen worden onderverdeeld bij de Meervoudige Intelligenties. Coöperatief leren kan zodoende tijdens VierKeerWijzer ingezet worden, buiten de leerkrachtmomenten om (Bastmeijer, 2016).

3. Contextonderzoek

In het derde hoofdstuk wordt het contextonderzoek beschreven. Allereerst wordt de methode toegelicht. Vervolgens worden de resultaten van het contextonderzoek uitgewerkt. Uit deze resultaten wordt een conclusie getrokken.

De volgende vragen zullen leiden tot de context kennis:

5. *Welke term, samenwerkend leren of structureel coöperatief leren, sluit het best aan bij het team van de St. Bernadetteschool?*
6. *In welke mate wordt er in de onderbouw van de St. Bernadetteschool al gewerkt met coöperatief leren tijdens VierKeerWijzer?*
7. *In hoeverre zijn de sociale vaardigheden ontwikkeld in de groepen 1 tot en met 4?*
8. *Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de vormgeving van de integratie van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer?*

3.1 Methode contextonderzoek

In dit deelhoofdstuk wordt de methode van contextonderzoek beschreven. Per deelvraag wordt toegelicht hoe de procedure is verlopen, wie de respondenten zijn, voor welke onderzoeksinstrumenten gekozen is en welke materialen hiervoor ingezet zijn. Ook zal de wijze van data verzamelen en analyseren beschreven worden.

3.1.1 Algemeen

Gezien sommige deelvragen bepaalde raakvlakken hebben, worden onder het algemene gedeelte de kopjes respondenten en materialen beschreven. De procedure, materialen, onderzoeksinstrument en analyse zijn bij iedere deelvraag verschillend en worden onder de deelvragen toegelicht.

Procedure

De procedure van deelvraag 8 heeft niet veel raakvlakken met de andere deelvragen, daarom is deze procedure apart beschreven in 3.1.5

De procedure van deelvragen 5,6 en 8 zijn hier beschreven. Deelvragen 6 en 8 zijn in één vragenlijst verwerkt.

Allereerst zijn de enquêtes in elkaar gezet met behulp van Google enquête. Van Donk en Van Lanen (2016) schrijven dat het belangrijk is om vroegtijdig contact op te nemen met de respondenten om een moment in te plannen van afname. De enquête voor deelvraag 5 (bijlage F) wordt op 12 november uitgezet. De enquête voor deelvraag 6 en 8 (bijlage G) worden op 7 december uitgezet. Beide enquêtes worden twee weken later terugverwacht. De enquêtes worden individueel afgenomen om te voorkomen dat de respondenten elkaar kunnen beïnvloeden. De enquêtes worden, inclusief een instructie en een aantal mededelingen, uitgezet en eenmalig afgenomen. Na afloop hiervan worden de vragenlijsten geanalyseerd en wordt hieruit een conclusie getrokken.

De uitslag van de enquête van deelvraag 5 zal teruggekoppeld worden naar het theoretisch kader.

Respondenten

Voor deelvraag 5, 6 en 8 wordt de gehele onderzoekspopulatie gevraagd om de enquête in te vullen. Gezien het feit dat deze bestaat uit zeven leerkrachten, is het niet nodig een representatieve groep van de onderzoekspopulatie te bevrage.

Voor deelvraag 8 worden ook de bovenbouwleerkrachten meegenomen als respondenten. Gezien de school coöperatief leren op lange termijn ook in de midden-en bovenbouw in wil zetten, kan zodoende in kaart gebracht worden welke wensen de leerkrachten hebben met betrekking tot het integreren van coöperatief leren.

Voor deelvraag 7, die gaat over de ontwikkeling van de sociale vaardigheden, wordt in overleg met de leerkracht afgesproken om drie leerlingen te observeren per klas; een leerling waarvan zwakke sociale vaardigheden worden verwacht, een leerling waarvan verwacht wordt dat deze sociaal gemiddeld is en een sociaal sterke leerling. Zodoende zal er een representatief gemiddelde van elke klas worden verkregen. Er zijn twee kleuterklassen om te observeren, één groep 3, één groep 3/4 en één groep 4. Dit wil zeggen dat er in totaal 15 kinderen geobserveerd worden.

Materialen

Voor de enquêtes van deelvraag 5 (bijlage F), 6 en 8 hebben de respondenten alleen een laptop nodig. Deze zijn in elkaar gezet met behulp van Google enquête.

Bij deelvraag 6 krijgen de respondenten een uitwerking van de werkvormen mee. In de enquête omtrent de stand van zaken en de wensen, deelvraag 6 en 8 (bijlage G), zijn de vragen 1 tot en met 7 ontworpen om deelvraag 6 te kunnen beantwoorden. Deze vragen worden alleen door de onderbouwleerkrachten beantwoord. De overige vragen in de enquête zijn ontworpen om deelvraag 8 te beantwoorden, deze worden door zowel de onderbouw – als de bovenbouwleerkrachten beantwoord.

Voor deelvraag 7, de observatie, wordt het observatieschema (bijlage H) met daarbij een pen gebruikt. Voor het bevrage van de leerlingen wordt een vragenlijst met visuele ondersteuning (bijlage I) en een pen gebruikt. De leerkrachten krijgen een mail opgestuurd met de uitleg omtrent de observatie (bijlage J).

3.1.2 Deelvraag 5

“Welke term, samenwerken leren of structureel coöperatief leren, sluit het best aan bij het team van de St. Bernadetteschool?”

Onderzoeksinstrumenten

In het theoretisch kader komt naar voren dat samenwerkend leren en coöperatief leren vaak onterecht als dezelfde op teams gebaseerde leerbenadering gezien wordt. Het doel van de onderzoeksvraag is dat na analysering een keuze gemaakt kan worden tussen de termen structureel coöperatief leren en samenwerkend leren.

Voor deze onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van de methode bevrage middels een enquête. De punten in de enquête komen uit theorie van Kagan en Kagan (2013), Kagan (2020), Förrer, Kenter en Veenman (2002 in de Latter & de Maesschalck, 2016), Ebbens & Ettehoven (2016) en Bleecke en Valstar (2016). De verschillen tussen samenwerkend leren en structureel coöperatief leren zijn gebruikt om de stellingen te maken voor het contextonderzoek. Zodoende

zijn de vragen gericht op het doel en wordt de validiteit gewaarborgd. Er is gekozen voor gesloten enquêtevragen met stellingen, waarbij de respondenten kunnen kiezen uit een enkele keuzemogelijkheid (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Hiervoor is gekozen om beide termen goed te kunnen verwoorden en resultaten te kunnen vergelijken. De enquête is zo opgesteld, dat per vraag de ene stelling staat voor het structureel coöperatief leren en de andere voor het samenwerkend leren. In het grootste deel van de vraagstelling is niet duidelijk, welke van de twee stellingen voor welke term staat. Hiervoor is gekozen om de respondenten niet te beïnvloeden. Voor elke stelling is de term coöperatief leren gebruikt. Pas voordat de laatste vraag beantwoord wordt, wordt uitleg gegeven over de verschillen tussen de begrippen structureel coöperatief leren en samenwerkend leren. Naar aanleiding hiervan kan de laatste vraag beantwoord worden.

Analysemethode

De enquête wordt geanalyseerd door middel van aantallen berekenen. Zowel alle antwoorden waarin voor samenwerkend leren gekozen wordt, als alle antwoorden waarin voor structureel coöperatief leren gekozen wordt, worden bij elkaar opgeteld. De uitkomsten hiervan worden weergegeven in een eindscorelijst. Vervolgens zal google enquête gebruikt worden om de aantallen om te zetten in procenten en de percentages visueel weer te geven in een cirkeldiagram.

3.1.3 Deelvraag 6

“Wat is de huidige stand van zaken op het gebied van coöperatief leren tijdens VierKeerWijzer?”

Onderzoeksinstrumenten

Het doel van deze enquête is om de huidige stand van zaken op het gebied van coöperatief leren in de onderbouw weer te geven. Gezien coöperatief leren mogelijk wordt geïntegreerd, is het van belang om te weten wat de beginsituatie is (VierKeerWijzer, z.d.; Förner, Kenter en Veenman, 2002 in de Latter & de Maesschalck, 2016).

Door middel van bevragen is data verzameld. Bevragen brengt een onderwerp in kaart (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Met behulp van de enquête wordt er in kaart gebracht wat de huidige stand van zaken is op het gebied van coöperatief leren tijdens VierKeerWijzer. Aan de hand van de theorie is ervoor gekozen om zowel gesloten vragen (enkele keuzemogelijkheid en meerdere keuzemogelijkheden), als open vragen op te nemen in de vragenlijst. Voor gesloten vragen is gekozen omdat deze een algemeen en duidelijk antwoord opleveren en open vragen lastiger te analyseren zijn. Omdat open vragen meer informatie opleveren, is ervoor gekozen om ook open vragen op te nemen in de vragenlijst. Aan de hand van literatuur is de vragenlijst ontwikkeld (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Met behulp van theorie van Kagan (2020), Kagan en Kagan (2013) en Bleecke en Valstar (2016) zijn de vragen opgesteld.

Analysering

De enquête wordt geanalyseerd door middel van twee methodes voor data analysering. Voor de gesloten vragen zal de analysemethode aantallen berekenen ingezet worden. Binnen de gesloten

vragen zal gebruik gemaakt worden van voorgestructureerde keuzemogelijkheden. Hierdoor kan nagegaan worden hoe vaak de desbetreffende keuzemogelijkheid gekozen wordt (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Vervolgens worden hiervan de percentages berekend met behulp van Google Enquete en worden de resultaten weergegeven in een cirkeldiagram. De open vragen worden horizontaal vergeleken. Tot slot zal er een samenvatting gegeven worden van de bevindingen en wordt nagegaan met welke frequentie de categorieën gescoord zijn, zodat de open vragen in de vorm van getallen gepresenteerd kunnen worden (Van der Donk & Van Lanen, 2016). De vragen omtrent de stand van zaken en de wensen worden apart van elkaar geanalyseerd.

3.1.4 Deelvraag 7

“In hoeverre zijn de sociale vaardigheden ontwikkeld in de groepen 1 t/m 4?”

Procedure

Het doel van deze deelvraag is om in kaart te brengen welke sociale vaardigheden al ontwikkeld zijn in de groepen 1 t/m 4. Hiervoor worden zowel de onderzoeksinstrumenten observatie als bevragen ingezet. Allereerst worden een observatielijst (bijlage H) en vragenlijst (bijlage I) opgesteld. Er wordt gedurende de dag meerdere keren geobserveerd in de groepen om een betrouwbaar beeld te krijgen van de praktijksituatie (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Met de desbetreffende leerkrachten wordt op 3 december overlegd op welke momenten en met welke leerlingen de observaties plaatsvinden. De leerkrachten krijgen voorafgaand aan de observatie een mail (bijlage J) met daarin alle informatie. Een week later, op 8, 9 en 10 december vinden de observaties plaats tijdens samenwerkingsopdrachten en worden naderhand de vragenlijsten afgenomen. Na afloop hiervan bespreken de observator en groepsleerkracht deze vragenlijsten en observaties. Tot slot wordt de gekregen data geanalyseerd en wordt hier een conclusie uit getrokken (Van der Donk & Van Lanen, 2016).

Onderzoeksinstrumenten

Er worden twee manieren van data verzamelen ingezet, waardoor betrouwbaarheid gegarandeerd kan worden. Om te onderzoeken welke sociale vaardigheden ontwikkeld zijn in de groepen 1 t/m 4 vanuit het perspectief van de groepsleerkracht en observator, wordt observeren ingezet. Om dit zelfde te onderzoeken vanuit het perspectief van de leerlingen zelf, wordt bevragen ingezet. Zodoende kon de triangulatie gewaarborgd worden.

Allereerst wordt de methode observeren ingezet. Van der Donk en Van Lanen (2009) schrijven dat observeren inzicht kan geven in het verloop van een situatie in de praktijk. In dit geval de ontwikkeling van de sociale vaardigheden. Voor het observeren is een observatielijst opgesteld, gebaseerd op de literatuur uit het theoretisch kader. De situatie wordt een gestructureerde manier geobserveerd. Er wordt gebruik gemaakt van een observatieschema waarin specifieke aspecten zijn benoemd om precies te kunnen weten waar de aandacht op gericht moet worden. Met behulp van het observatieschema wordt geobserveerd in welke mate of hoe intens iets voorkomt (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Dit is aangeduid met behulp van kleuren waarbij rood staat voor nooit, oranje voor soms, geel voor vaak en groen voor altijd. Er is gekozen voor

een niet-participerende observatie die live plaatsvindt. Van der Donk en Van Lanen (2016) stellen dat de observant zodoende met alle zintuigen kan ervaren wat er gebeurt en de observatie zo objectief mogelijk is. Uit het theoretisch kader komt naar voren gekomen dat kinderen specifieke sociale vaardigheden ontwikkelen in bepaalde leeftijdsfases. Gezien het onderzoek is gericht op de onderbouw, is de observatielijst gebaseerd op de basisvaardigheden (Figuur 2) zoals beschreven door Förrer et al., 2000 (in Dagevos, 2017). Er is sprake van begripsvaliditeit aangezien de observatielijst bestaat uit samenwerkingsvaardigheden waarmee de kwaliteit gemeten kan worden (Van der Donk & Van Lanen, 2016).

Naast de observatie, is er ook gekozen voor het instrument bevragen. Volgens Van der Donk en Van Lanen (2016) kan met behulp van bevragen een onderwerp in kaart gebracht worden. Het behulp van deze vragenlijst wordt het perspectief van de leerlingen in kaart gebracht op het gebied van hun eigen sociale vaardigheden. De geobserveerde leerlingen vullen een vragenlijst in met gesloten vragen met een enkele keuzemogelijkheden. De antwoorden op de stellingen zijn visueel gemaakt. De leerlingen kunnen bij elke concrete sociale vaardigheid (Figuur 3) kiezen uit een smiley met een duim omhoog (ja, dat doe ik) of een smiley met een duim omlaag (nee, dat doe ik niet).

Analysering

De observatie wordt geanalyseerd door de aspecten die zijn onderzocht, uit te drukken in aantallen. De schalen, welke bestaan uit kleuren, worden omgezet in cijfers met een gelijke afstand. Zodoende zal de data omgezet worden naar voorgestructureerde data en kan deze geanalyseerd worden. Rood (nooit) is 1, oranje (soms) is 2, geel (vaak) is 3 en groen (altijd) is 4. De methode gemiddelde berekenen wordt vervolgens ingezet om bij elke vaardigheid het groepsgemiddelde te berekenen. Om het schema zo overzichtelijk mogelijk te maken, worden zowel de kleuren als de nummers aangegeven in het schema met resultaten. De methode gemiddelde berekenen wordt tot slot ook ingezet om het gemiddelde per groep te berekenen op het gebied van alle sociale vaardigheden. Deze groepsgemiddeldes worden weergegeven in een staafdiagram (Van der Donk & Van Lanen, 2016).

De vragenlijst bestaat uit 12 gesloten vragen met enkele keuzemogelijkheid. Met de analysemethode aantallen berekenen wordt per indicator nagegaan hoe vaak voor de positieve smiley is gekozen en hoe vaak voor de negatieve smiley (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Hieruit wordt een percentage berekend en naar aanleiding daarvan is er een grafiek opgesteld.

3.1.5 Deelvraag 8

“Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de vormgeving van de integratie van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer?”

Onderzoeksinstrumenten

Het doel van deze vragenlijst is om in kaart te brengen welke wensen de leerkrachten hebben als het gaat om de vormgeving van de integratie van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer. Gezien de meningen van de respondenten centraal staan binnen deze deelvraag, is de onderzoeksmethode bevragen gekozen. Met behulp van open vragen kunnen de wensen van

leerkrachten zo duidelijk en specifiek mogelijk in kaart gebracht worden en worden zij daarin niet beïnvloed (Van der Donk & Van Lanen, 2016). De vragen in de vragenlijst zijn gebaseerd op literatuur van onder anderen Kagan en Kagan (2013) en Ebbens en Ettekoven (2016).

Analysering

De databronnen worden verdeeld in een vragenlijst voor de onderbouwleerkrachten en een vragenlijst voor de bovenbouwleerkrachten. Vervolgens is gekozen voor horizontaal vergelijken. Gezien horizontaal vergelijken alleen mogelijk is bij een beperkt aantal respondenten, worden de databronnen van de onderbouw en bovenbouw van elkaar vergeleken. Vervolgens worden de bevindingen van de vragen weer bij elkaar gebracht. Deze worden opnieuw met elkaar vergeleken en geanalyseerd. De vragen omtrent de stand van zaken en de wensen zullen apart van elkaar worden geanalyseerd.

3.2 Resultaten

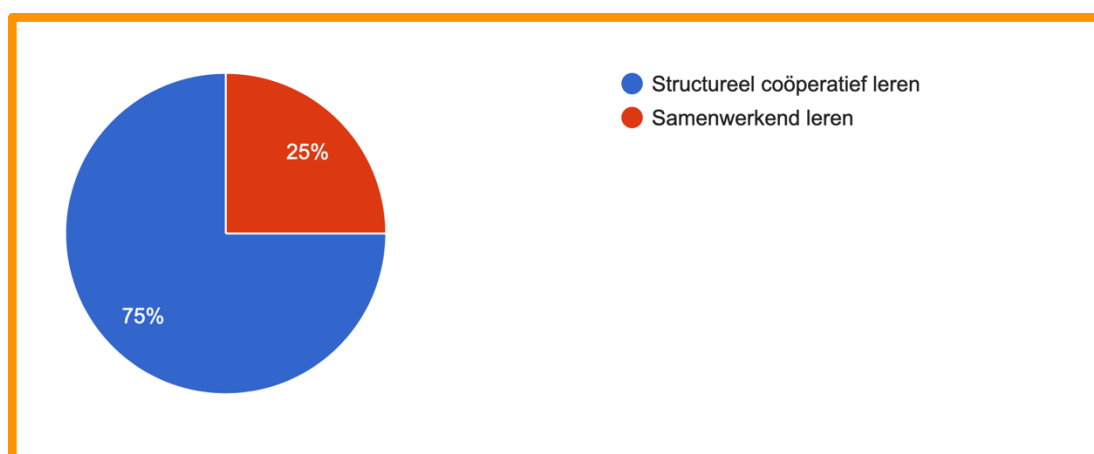
Alle gekregen data is geanalyseerd. In hoofdstuk 3.2 staan de resultaten van het contextonderzoek centraal.

3.2.1 Resultaten deelvraag 5

“Welke term, samenwerken leren of structureel coöperatief leren, sluit het best aan bij het team van de St. Bernadetteschool?”

Enquête

Met behulp van de enquête is gekeken met welke frequentie voor de term samenwerkend leren ofwel structureel coöperatief leren is gekozen (bijlage K). De enquêtes zijn geanalyseerd en in cirkeldiagrammen (bijlage) weergegeven. In totaal zijn er aan elke leerkracht 5 vragen gesteld. Dat betekent dat 6 leerkrachten samen 30 vragen hebben beantwoord. Het antwoord op 20 van de 30 vragen, is een antwoord dat bij de term structureel coöperatief leren hoort. Het antwoord op 10 van de 30 vragen is een antwoord dat bij de term samenwerkend leren hoort.

Figuur 3: Term structureel coöperatief leren/samenwerkend leren.

3.2.2 Resultaten deelvraag 6

“Wat is de huidige stand van zaken op het gebied van coöperatief leren tijdens VierKeerWijzer??”

Enquête

Met behulp van de enquête is gekeken wat de stand van zaken is op het gebied van coöperatief leren tijdens VierKeerWijzer (bijlage L).

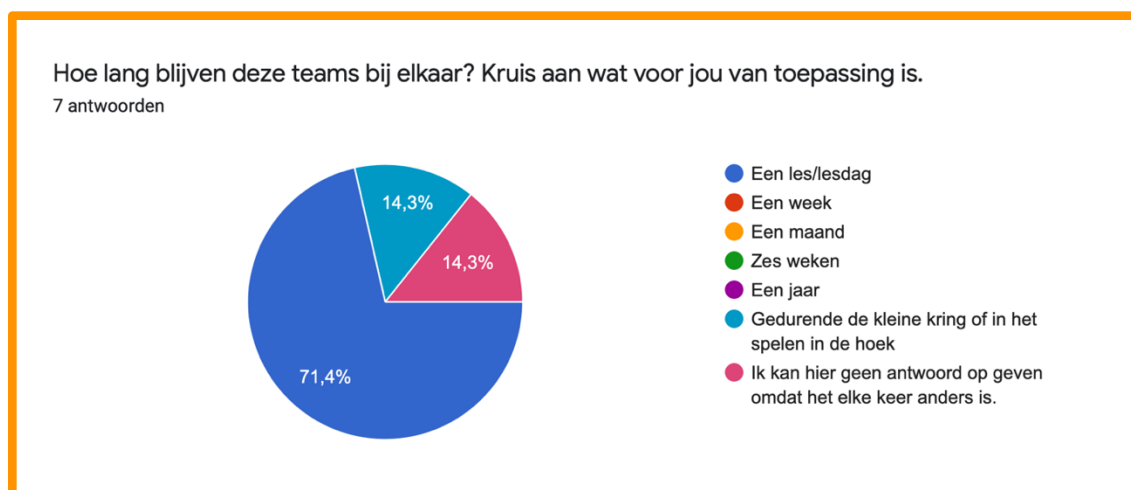
Gebruik van coöperatief leren

Zes van de zeven leerkrachten gebruikt coöperatief leren over het algemeen. Dit komt neer op 85,7% van de leerkrachten die coöperatief leren over het algemeen gebruiken. Tijdens VierKeerWijzer, maken zeven leerkrachten, wat neerkomt op 100% van de ondervraagden, gebruik van coöperatief leren (bijlage L).

Alle leerkrachten geven aan tijdens de leerkrachtlessen/leerkrachtmomenten gebruik te maken van coöperatief leren. Twee van de zeven leerkrachten geven aan dat ook bij de kaartlessen coöperatief leren ingezet wordt. Hoe vaak coöperatief leren ingezet wordt, is per leerkracht verschillend. Eén leerkracht maakt bijvoorbeeld vier keer in het jaar gebruik van coöperatief leren. Drie leerkrachten één tot een aantal keer per maand en drie leerkrachten meerdere keren per week.

Teams

Zes van de zeven leerkrachten maakt gebruik van verschillende soorten teams. Homogene teams worden specifiek benoemd door drie leerkrachten en heterogene teams door twee leerkrachten. Drie leerkrachten maken gebruik van willekeurig gekozen teams. Eén leerkracht zet door leerlingen gekozen teams in en drie leerkrachten geven aan dat de teamsamenstelling elke keer anders is. Eén leerkracht geeft aan dat ook het aantal personen waaruit de teams bestaan in haar klas wisselend zijn. Tevens geeft één leerkracht aan met teams van vijf personen te werken. Het aantal personen per team in de groepen van de rest van de leerkrachten komt met elkaar overeen. Alle vijf de leerkrachten geven aan 2, 3, 4 personen in te zetten. Ook verschilt de duur van deze verschillende teams (Figuur 6).

Figuur 4: Duur teams.

3.2.3 Resultaten deelvraag 7

“In hoeverre zijn de sociale vaardigheden ontwikkeld in de groepen 1 t/m 4?”

Observatie

Onderstaande grafiek (Figuur 5) geeft een beeld van de gemiddelde resultaten per klas wat betreft de sociale vaardigheden in de groepen 1 t/m 4. De resultaten geel gekleurd aangezien de groepen vaak gebruik maken van de sociale vaardigheden (Figuur 5). De ruwe data is in de bijlage te vinden (bijlage M). Hierin staan de resultaten betreffende alle sociale vaardigheden. Betreffende deelvraag 7 is onderzocht in hoeverre de sociale vaardigheden in de groepen 1 t/m 4 ontwikkeld zijn. Groep 1/2A scoort gemiddeld een 3,0 (Figuur 5). Deze groep scoort een 2,3 bij het benoemen van de ander zijn of haar naam. Op deze sociale vaardigheid scoort groep 1/2A het laagst. Ook de vaardigheden betreffende het laten uitpraten van de ander, het meewerken aan de opdracht, de ander aankijken tijdens het praten en het delen van de materialen doet deze groep soms. Op deze vaardigheden scoorde de groep een 2,7. Op het geven van een eigen inbreng scoort deze groep het hoogst, namelijk een gemiddelde van een 3,7 bij een maximum van een 4,0.

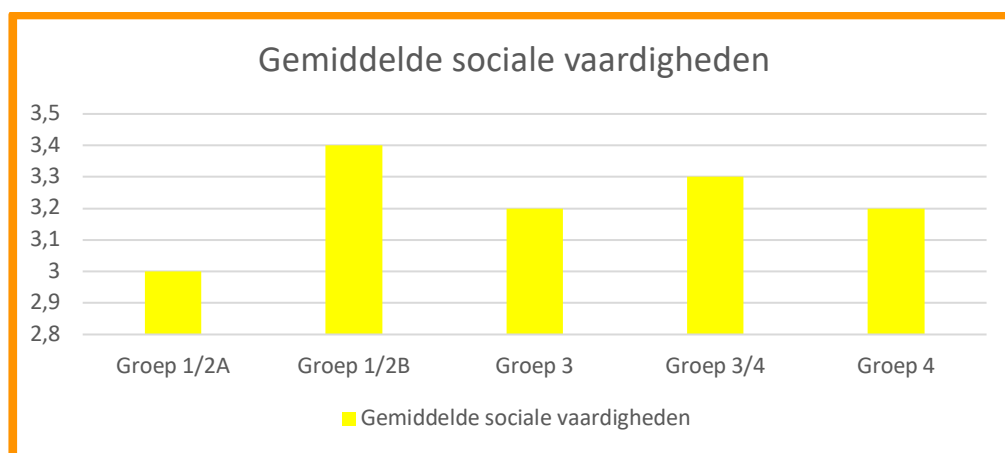
Groep 1/2B scoort gemiddeld een 3,4 (Figuur 5). De groep scoort een 4 op het noemen van de naam van de ander. Op het rustig praten en werken, het geven van een eigen inbreng, het meewerken aan de opdracht en het bij de groep blijven, scoort deze groep een 3,7. De laagste scores van deze groep betreffen het geven van gelegenheid aan de ander om mee te doen, het luisteren naar de ander, het om de beurt praten, de ander laten uitpraten en het doorwerken aan de taak totdat deze helemaal af is. Op deze onderdelen scoren zij een 3,0.

Groep 3 scoort gemiddeld een 3,2 (Figuur 5). Deze groep scoort een 2,3 bij het accepteren van de inbreng van de ander. Op deze sociale vaardigheid scoorde groep 3 het laagst. De ander laten uitpraten, de ander aankijken en de ander gelegenheid mee te doen zijn de sociale vaardigheden die een 2,7 scoren. Deze groep haalt een 4 op het delen van de materialen en het werken aan een taak totdat deze af is. Een 4 is het maximum dat gehaald kan worden.

Groep 3/4 haalt een gemiddelde van een 3,3 (Figuur 5). Deze groep scoort het laagst op het bij de groep blijven. Hiervoor halen zij een 2,3. De groep scoort bij vier verschillende sociale vaardigheden een 4. Een andere de gelegenheid geven mee te doen, duidelijk en verstaanbaar praten, de ander laten uitpraten en het delen van materialen met de ander zijn de sociale vaardigheden waarop het hoogst gescoord is binnen deze groep.

Groep 4 haalt een gemiddelde van een 3,2 (Figuur 5). Deze groep scoort het laagst, namelijk een 2,3, op het bij de groep blijven. De groep haalt bij het meewerken aan de opdracht en het delen van de materialen het maximale dat bij deze observatie gehaald kan worden.

Geen enkele sociale vaardigheid is bij alle groepen volledig ontwikkeld, wat betekend dat alle groepen een groene score (score van 3,5 of hoger) zouden scoren. Bij het geven van een eigen inbreng en het delen van de materialen met de ander, scoren 3 van de 5 groepen een 3,5 of hoger. Bij de sociale vaardigheden wat betreft het luisteren naar de ander en de ander aankijken tijdens het praten scoort geen enkele groep groen. Bij alle andere vaardigheden scoort minstens 1 groep een 3,5 of hoger (Bijlage M).

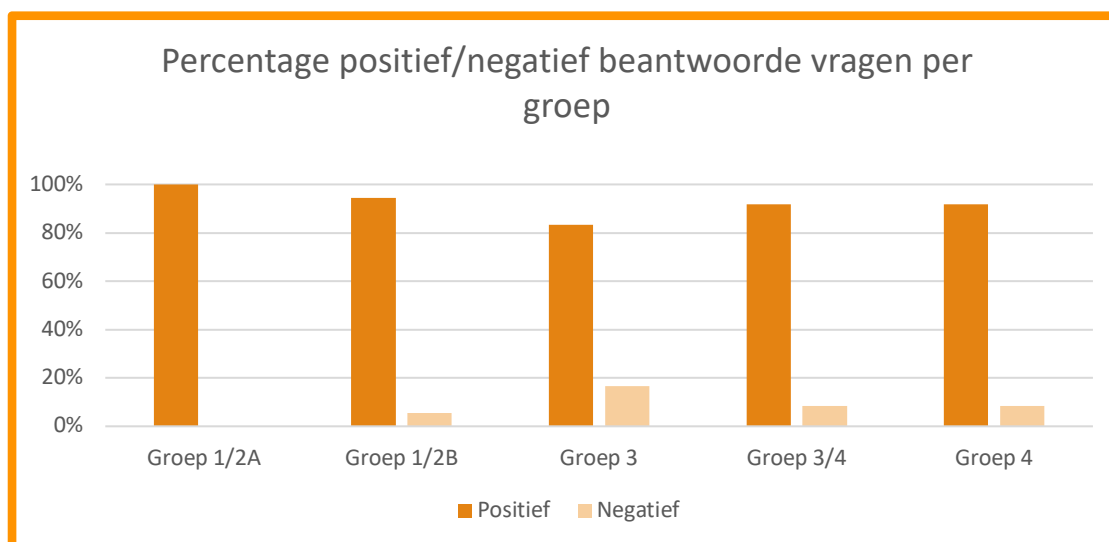

Figuur 5: Gemiddelde sociale vaardigheden per klas.

Vragenlijst leerlingen

Naast de observatie is ook een vragenlijst afgenomen bij de leerlingen om ook het perspectief van de leerlingen mee te nemen in het onderzoek. In bijlage N kan gelezen worden dat elke leerling (zwak, gemiddeld en sterk) heeft aangegeven hoe de leerling over zichzelf denkt op het gebied van de sociale vaardigheden. Groep 1/2A heeft geen enkele keer een negatieve smiley aangekruist. Bij groep 1/2B doet de leerling die sociaal vaardig zwak is dit één keer en de leerling die sociaal vaardig gemiddeld is doet dit één keer. Het gaat hierbij om de sociale vaardigheden rustig praten en werken en het delen van spullen met de ander. In totaal geeft deze groep twee keer aan een sociale vaardigheid nog niet te beheersen. De leerlingen in groep 3 doen dit in totaal zes keer. Drie keer door de sociaal vaardig zwakke leerling en drie keer door de sociaal vaardig gemiddelde leerling. De ander bij zijn/haar naam noemen, duidelijk praten en zorgen dat de ander het kan horen, goed luisteren naar wat de ander zegt, rustig werken en praten, wachten totdat de ander is uitgepraat zijn de sociale vaardigheden welke zij aangeven nog niet te beheersen. Duidelijk praten en zorgen dat de ander het verstaat is in deze groep twee keer als negatief aangekruist. In de groepen 3/4 en 4 wordt in beiden groepen drie keer aangegeven een bepaalde sociale vaardigheid nog niet te beheersen. In groep 3/4 geeft de zwak sociale leerling aan twee sociale vaardigheden nog niet te beheersen en de sociaal vaardig gemiddelde leerling één vaardigheid. Het gaat in deze groep om het noemen van de ander zijn/haar naam, het rustig werken en praten en het aankijken van de ander tijdens het praten. In groep 4 beheerst de zwak sociale leerling, net als in groep 3/4, twee sociale vaardigheden nog niet en de sociaal vaardig sterke leerling geeft aan één vaardigheid nog niet te beheersen. In deze groep betreft het de sociale vaardigheden bij de groep blijven, vriendelijk doen wanneer de ander iets zegt en de ander aankijken tijdens het praten.

In Figuur 6 staat per groep aangegeven hoeveel procent van de vragen positief (donkeroranje) beantwoord zijn en hoeveel procent van de vragen negatief (lichtoranje) beantwoord zijn.

Figuur 6: Percentage positief/negatief beantwoorde vragen per groep.

3.2.4 Resultaten deelvraag 8

“Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de vormgeving van de integratie van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer?”

Enquête

Met behulp van de enquête is gekeken welke wensen de leerkrachten hebben als het gaat om de integratie van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer. Eerst zijn de wensen van de onderbouwleerkrachten en bovenbouwleerkrachten apart van elkaar geanalyseerd (bijlage O). Vervolgens zijn de uitkomsten van beide analyses samengebracht en opnieuw geanalyseerd (bijlage P).

Vaardigheden

Het grootste gedeelte van de onder- en bovenbouwleerkrachten geven aan dat het luisteren naar elkaar een sociale vaardigheid is die zij graag willen zien van de leerlingen. In beide bouwen wordt het overleggen genoemd. In de onderbouw komt het hebben van een eigen inbreng en elkaar uit laten spreken sterk naar voren. De bovenbouwleerkrachten benadrukken deze sociale vaardigheid niet. Leerkrachten in de bovenbouw zouden graag zien dat de leerlingen openstaan voor en tegemoetkomen aan de ander. Ook het samenwerken, de basisprincipes GIPS en een goede communicatie worden meerdere keren genoemd in de bovenbouw. Verder wordt op een positieve manier helpen/benadrukken, belangstelling hebben voor elkaar, een actieve bijdrage leveren, samenvatten en doorvragen, plezier beleven in het samenwerken en het van elkaar leren, rolverdeling (wie doet wat?), aanpassingsvermogen en omgaan met teleurstellingen genoemd.

Om deze vaardigheden te stimuleren denken de meeste leerkrachten kennis en vaardigheden, handvaten en werkvormen nodig te hebben. De bovenbouwleerkrachten denken vooral tijd en ruimte nodig te hebben. Naast bovenstaande denken leerkrachten ook duidelijke afspraken, intensieve samenwerking vanaf de onderbouw in de vorm van een (stappen) plan, tips voor als het niet loopt, KiVa, modellen, observeren, aansturen, leerlingen vragen stellen en hen aanzetten

tot denken nodig te hebben om deze sociale vaardigheden/samenwerkingsvaardigheden te stimuleren.

Hoe vaak?

Het grootste gedeelte van de onder -en bovenbouwleerkrachten zouden (minstens) één keer in de week gebruik willen maken van coöperatief leren. Ook wordt bij beide bouwen de suggestie twee keer in de week aangegeven. Andere suggesties zijn: tijdens elke leerkrachtles, tijdens het nabespreken, bij het bespreken van de themamuur en vaker dan nu wordt gedaan.

Integratie en materialen

Op de vragen over wat er wordt gemist om coöperatief leren in te zetten, hoe het geïntegreerd kan worden en welke concrete materialen de leerkrachten willen zien naar aanleiding van het onderzoek, wordt veelal het antwoord gegeven; een boek met daarin coöperatieve werkvormen, uitleg, voorbeelden en praktische handvaten. Ook kennis, vaardigheden en scholing worden genoemd. Eén leerkracht geeft bijvoorbeeld aan een informatieve les te willen zien over mogelijke werkvormen en manieren waarop deze ingezet worden. Tevens wordt het hebben van tijd gemist om coöperatief leren in te zetten. Verder zouden de leerkrachten qua concrete materialen een aanvulling willen zien op het werkvormenboek en de box met materialen, cijferkaartjes, kaartjes met dobbelsteenstructuur, dobbelstenen, plaatjes behorende bij het thema, wisbordjes, grote vellen papier, touw en lint. Bij de vraag over hoe coöperatief leren geïntegreerd kan worden, spreken de meeste bovenbouwleerkrachten over schoolbreed afspraken maken, een doorgaande leerlijn en materialen en ideeën waardoor direct aan de slag gegaan kan worden met coöperatief leren. Ook worden de suggesties doelmatiger werken, standaard bij de start van het project + 1 keer in de week coöperatieve werkvormen aanbieden, vaker gebruik van maken en zien als vast aspect binnen bijvoorbeeld de leerkrachtles benoemd.

3.3 Conclusie contextonderzoek

In hoofdstuk 3.3 wordt een conclusie getrokken uit de geanalyseerde data.

De eerste contextvraag luidt: “Welke term, samenwerkend leren of structureel coöperatief leren, sluit het best aan bij het team van de St. Bernadetteschool?” Het grotendeel van de leerkrachten kiest voor de term structureel coöperatief leren. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de term structureel coöperatief leren het best aansluit bij het team van de St. Bernadetteschool.

De tweede contextvraag is: “Wat is de huidige stand van zaken op het gebied van coöperatief leren tijdens VierKeerWijzer?” Op dit moment maken alle leerkrachten gebruik van coöperatief leren tijdens VierKeerWijzer. De meeste leerkrachten doen dit tijdens de leerkrachtmomenten. Er kan geconcludeerd worden dat er grote verschillen zijn tussen de leerkrachten wat betreft hoe vaak gebruik gemaakt wordt van coöperatief leren. Dit varieert van vier keer per jaar tot meerdere keren in de week. Ook de soorten teams variëren. Zowel willekeurig gekozen teams als homogene en heterogene teams worden door meerdere leerkrachten ingezet. Het aantal personen in elk team varieert bij de leerkrachten tussen de 2 en de 5 personen blijkt uit de enquête. Deze leerlingen blijven in de meeste gevallen een les/lesdag bij elkaar. Met betrekking

tot deze deelvraag kan geconcludeerd worden dat de leerkrachten op vele vlakken niet op één lijn liggen.

De derde contextvraag luidt: “In hoeverre zijn de sociale vaardigheden ontwikkeld in de groepen 1 t/m 4?”. Over het algemeen beheersen de groepen 1 t/m 4 de sociale vaardigheden goed. De groepen 1 t/m 4 zetten gemiddeld vaak sociale vaardigheden in. Op een aantal sociale vaardigheden valt nog winst te behalen. Groep 1/2A heeft de vaardigheden het minst ontwikkeld. Zij vallen uit op het benoemen van de naam van de ander en kunnen zich verder ontwikkelen door aandacht te besteden aan de vaardigheden die zij nog niet ontwikkeld hebben. Opvallend is dat zij als enige groep een 100% positief beantwoorde score hebben bij de vragenlijst aan de leerlingen gericht. Groep 1/2B noemt de ander zijn/haar naam altijd en praat en werkt altijd rustig. Groep 1/2B heeft, gezien de observaties, de sociale vaardigheden gemiddeld het best ontwikkeld. Om de sociale vaardigheden, welke bij hen het minst goed ontwikkeld zijn, te ontwikkelen, kunnen de leerkrachten zich richten op geven van gelegenheid aan de ander om mee te doen, het luisteren naar de ander, het om de beurt praten, de ander laten uitpraten en het doorwerken aan de taak totdat deze helemaal af is. Het delen van de materialen en het doorwerken aan de taak totdat deze helemaal af is, zijn sociale vaardigheden die groep 3 altijd inzet. Om de sociale vaardigheden verder te stimuleren kan de leerkracht zich bij deze groep inzetten op het accepteren van de inbreng van een ander. Uit de vragenlijsten kwam naar voren dat deze groep juist andere sociale vaardigheden niet beheerst. Uit de resultaten van groep 3/4 kan geconcludeerd worden dat een ander de gelegenheid geven mee te doen, duidelijk en verstaanbaar praten, de ander laten uitpraten en het delen van de materialen met de ander de sociale vaardigheden zijn die zij altijd inzetten en dus goed beheersen. Groep 3/4 heeft de sociale vaardigheid betreffende het bij de groep blijven het minst ontwikkeld. Deze leerlingen geven in de vragenlijsten aan, het noemen van de ander zijn/haar naam, het rustig werken en praten en het aankijken van de ander tijdens het praten nog niet te beheersen. Ook groep 4 heeft, blijkt uit de observatie, moeite met het bij de groep blijven. Dit doen zij soms. Uit de vragenlijst blijkt deze vaardigheid door één van de leerlingen eveneens te zijn bestempeld als een vaardigheid die nog niet beheerst wordt. Ook vriendelijk doen als de ander iets zegt en de ander aankijken tijdens het praten vinden deze leerlingen lastig. Uit de observatie komt dat groep 4 het materiaal altijd deelt.

Het luisteren naar elkaar en het aankijken van de ander zijn de enige twee vaardigheden die door geen enkele groep altijd worden gedaan. Opmerkelijk is dat sociale vaardigheden die nooit of soms gebruikt worden door leerlingen, bij geen enkele leerling (op één na) werden bestempeld als niet beheerst. Hieruit kan geconcludeerd worden dat leerlingen het lastig vinden om op zichzelf te reflecteren.

De vierde en tevens laatste context vraag is: “Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de vormgeving van de integratie van coöperatief leren binnen VierKeerWijzer?” Wat betreft de sociale vaardigheden willen de leerkrachten graag zien dat leerlingen naar elkaar luisteren, met elkaar overleggen en de GIPS principes hanteren. Wat opvalt is dat het luisteren naar elkaar tijdens de observatie, als een van de enige sociale vaardigheden, bij geen enkele groep als altijd is bestempeld. Om deze sociale vaardigheden te kunnen stimuleren denken de

leerkrachten handvaten, kennis & vaardigheden en passende samenwerkingsvormen nodig te hebben. Het grootste gedeelte van de boven-en onderbouwleerkrachten vindt (minstens) één keer in de week gebruik maken van coöperatief leren voldoende. Hieruit kan geconcludeerd worden dat een aantal leerkrachten vaker gebruik moeten gaan maken van coöperatief leren. Naar aanleiding van dit onderzoek willen de leerkrachten graag een boek met daarin coöperatieve werkvormen, uitleg, voorbeelden en praktische handvaten zien. Ook kennis, vaardigheden, scholing, een doorgaande leerlijn en schoolbreed afspraken maken worden genoemd. Wat betreft het schoolbreed afspraken maken kan geconcludeerd worden dat hierin een verbinding zichtbaar is met het stimuleren van de sociale vaardigheden.

4. Discussie en Conclusie

In dit hoofdstuk wordt aangegeven wat de discussiepunten zijn die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen. Vervolgens wordt de hoofdvraag beantwoord in de conclusie. Uit de discussie en conclusie volgt het advies.

4.1 Discussie

Een aantal punten kunnen naar aanleiding van dit onderzoek ter discussie gesteld worden. Recente bronnen vinden over coöperatief leren bleek erg moeilijk. In dit onderzoek is o.a. een bron gebruikt die uit 2003 komt. Ravenstein (2020) stelt dat voor een onderwerp dat constant in ontwikkeling is, recente bronnen een vereiste zijn. Volgens Van der Donk en Van Lanen (2016) is het van belang om voor de betrouwbaarheid van de bronnen na te gaan wie de auteur is van de tekst en wat de auteur nog meer heeft geschreven. De auteur van de bronnen die gebruikt zijn in dit onderzoek uit 2003 en 2020, is eenzelfde auteur. De auteur van deze bronnen, Kagan, is de oprichter van het structureel coöperatief leren. Hierdoor zijn de bronnen uit 2003 en 2020 net zo betrouwbaar.

Er zijn vragenlijsten afgenomen bij leerlingen van 4 tot 8 jaar zodat ook hun mening meegenomen werd in het onderzoek. Zij kunnen echter moeilijk reflecteren op zichzelf. Van der Donk & Van Lanen (2016) stellen dat jonge kinderen data afgeven die gekleurd zijn door eigen ervaringen en meningen. Naast de vragenlijsten, zijn er voor het beoordelen van de sociale vaardigheden ook observaties uitgevoerd. Om de triangulatie in acht te nemen, is het van belang verschillende onderzoeksinstrumenten te gebruiken (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Met behulp van de observaties kon de onderzoeksvraag alsnog beantwoord worden. De antwoorden op de vragen van de leerlingen kunnen ter discussie worden gesteld. In een vervolgonderzoek zou nagedacht kunnen worden over hoe dit voorkomen kan worden.

Wat betreft de sociale vaardigheden is voor een representatief gemiddelde gekozen om uit elke klas een zwak, gemiddeld en sterk sociale leerling te observeren. De zwakke leerlingen die geobserveerd zijn, zijn zwak sociaal vaardig op vaardigheden die lijnrecht tegenover elkaar staan. De ene leerling durft geen inbreng te geven, terwijl de andere leerling de ander geen gelegenheid geeft mee te kunnen doen (Förrer et al., 2000 in Dagevos, 2017). Voor welk soort sociaal zwakke leerling is gekozen, hing af van de leraren. Hierdoor kunnen de groepsresultaten ter discussie gesteld worden. Een kleine wijziging binnen die drie gekozen leerlingen kan al zorgen voor grote veranderingen in de conclusie (Ebbens en Ettekovén, 2016). Voor een betrouwbaar gemiddelde zou het noodzakelijk zijn om alle leerlingen mee te nemen in de observatie. Het is echter niet haalbaar om 140 leerlingen te observeren.

Tot slot zorgen de samenwerkingsvaardigheden die gebruikt zijn om de observatie vorm te geven ook voor beperkingen binnen het onderzoek. Tijdens de observatie zijn alleen de basisvaardigheden geobserveerd. Volgens Förrer et al., 2000 (in Dagevos, 2017) zijn de basisvaardigheden gericht op de groepen 1 t/m 4 en de voortgezette vaardigheden op de groepen 4 t/m 6. Dit betekent dat om een volledig beeld te krijgen van de samenwerkingsvaardigheden in groep 4, ook de voortgezette vaardigheden meegenomen zouden moeten worden.

4.2 Eindconclusie en advies

In de eindconclusie wordt antwoord gegeven op de vraag: “Op welke manier kunnen leerkrachten van groep 1 t/m 4 coöperatief leren integreren binnen VierKeerWijzer?”

Of coöperatief leren geïntegreerd kan worden, hangt volgens Kagan & Kagan (2013) af van hoe vaardig de leerkracht is op het gebied van de zeven sleutels. De zeven sleutels zijn didactische structuren, teams, klassenmanagement, KlasBouwers, TeamBouwers, sociale vaardigheden en de GIPS principes (Kagan & Kagan, 2020).

Allereerst is het van belang dat alle leerkrachten op de hoogte zijn van coöperatief leren. Kennis en vaardigheden moeten zij meekrijgen om coöperatief leren te kunnen integreren. Dit betekent dat zij uitleg moeten krijgen over de integratie van coöperatief leren, o.a. gericht op het stimuleren van sociale vaardigheden. Om coöperatieve werkvormen toe te kunnen passen, zijn werkvormen nodig. Structuren die zij zelf kunnen inzetten en kiezen aan de hand van de inhoud en het doel van de les (Kagan & Kagan, 2013). Uit de enquête omtrent de wensen van de leerkrachten kwam naar voren dat zij graag een boekje met coöperatieve werkvormen/didactische structuren willen zien naar aanleiding van dit onderzoek. Om coöperatief leren te integreren, is het advies klein te beginnen, met één didactische structuur. Dit kan vervolgens uitgebreid worden tot meerdere structuren. Deze structuren helpen bij de ontwikkeling van sociale vaardigheden, KlasBouwers en TeamBouwers (Kagan & Kagan, 2013).

Om coöperatief leren te kunnen integreren, moet het klassenmanagement ook op orde zijn, er coöperatieve teams gevormd worden en de GIPS principes duidelijk zijn. Elke didactische structuur bestaat uit de GIPS principes (Kagan & Kagan, 2013). Voor integratie wordt geadviseerd dat de leerkrachten de GIPS principes hebben uitgetest in de praktijk om de structuren aan te passen waar nodig, spontaan interactie te creëren of zelf nieuwe structuren te ontwerpen. Uit de enquête met wensen blijkt dat de bovenbouwleerkrachten de GIPS principes graag van de leerlingen zouden willen zien als samenwerkingsvaardigheden. Coöperatief leren werkt effectiever, wanneer leerlingen beschikken over een aantal sociale vaardigheden (Ebbens & Ettehoven, 2016). Van leerlingen t/m groep 4 kan verwacht worden dat zij de basisvaardigheden kunnen beheersen in relatie tot de ontwikkelingspsychologie van het kind (Förrer et al, 2000 in Dagevos, 2017).

Uit onderzoek in deze groepen blijkt echter, dat een aantal sociale vaardigheden nog niet ontwikkeld zijn. Om een beeld te krijgen van de ontwikkeling van de sociale vaardigheden in de groepen 1 t/m 4 zijn de basisvaardigheden geobserveerd. Onduidelijk is nog, in hoeverre de voortgezette vaardigheden in groep 3/4 en 4 ontwikkeld zijn (Förrer et al, 2000 in Dagevos, 2017).

Zoals net al werd vermeld, helpen de didactische structuren bij het ontwikkelen van sociale vaardigheden (Kagan & Kagan, 2013). Eveneens uit de enquête blijkt dat de leerkrachten deze sociale vaardigheden willen stimuleren met werkvormen/didactische structuren en rollen. Rollenkaarten helpen bij het visueel maken van deze rollen. Model staan, bekrachtiging en reflectie en planning horen, net als didactische structuren en rollen, bij de vijf strategieën die ingezet kunnen worden om coöperatief leren te integreren. Om de sociale vaardigheid aan te

leren, is het specifiek, concreet en functioneel formuleren van de vaardigheid van belang. Hiervoor zijn zowel de basisvaardigheden als T-kaarten nodig (Kagan & Kagan, 2013; Ebbens & Ettekoven, 2016).

De teams waar de leerkrachten op dit moment gebruik van maken, bestaan over het algemeen uit 2 tot en met 5 personen, blijven een les of lesdag bij elkaar en de soorten teams die gebruikt worden variëren. De teams die de leerkrachten gebruiken bij het coöperatief leren, moeten uiteindelijk veranderen naar coöperatieve teams. Dit zijn heterogene teams bestaande uit 4 personen die 6 weken bij elkaar blijven. Tevens is het efficiënt om rustig op te starten met teams bestaande uit twee personen die elkaar goed kennen. Ook is het advies dat de leerlingen zo zitten dat ze makkelijk naar elkaar toe kunnen draaien. De leerkracht zit op een overzichtelijke plek en de materialen liggen klaar in bakken. Er wordt een stiltesignaal afgesproken en ieder teamlid heeft een rol. Tot slot kwam een doorgaande leerlijn of schoolbreed afspraken maken naar voren in de wensen van de leerkrachten om coöperatief leren te integreren.

Aanbevelingen

Om coöperatief leren te integreren in de onderbouw is het advies om:

- Leerkrachten kennis te laten maken met wat coöperatief leren inhoudt.
- Leerkrachten kennis te laten maken met wat er van kinderen in de groepen 1 t/m 4 verwacht kan worden op het gebied van sociale vaardigheden ten opzichte van de ontwikkelingspsychologie.
- Leerkrachten handvaten mee te geven over hoe coöperatief leren ingezet kan worden aan de hand van de zeven sleutels.
- Leerkrachten handvaten mee te geven over hoe sociale vaardigheden aangeboden en gestimuleerd kunnen worden.
- Leerkrachten concrete, didactische structuren aan te bieden die bestaan uit de GIPS principes.
- Schoolbreed afspraken te maken en te zorgen voor een doorgaande leerlijn aan de hand van de sociale vaardigheden.

5. Ontwerp

In dit hoofdstuk worden de ontwerpeisen weergegeven waaraan het ontwerp moet voldoen. Tevens worden de doelen weergegeven die met het ontwerp bereikt moeten worden.

5.1 Uitgangspunten ontwerp

Ontwerpeisen	Data
Het ontwerp gaat uit van de zeven sleutels van het structureel coöperatief leren. Leerkrachten kunnen achterhalen wat coöperatief leren inhoudt.	Tekstbron: Kagan & Kagan (2013) stellen dat hoe vaardig leerkrachten zijn op het gebied van de zeven sleutels, bepaald of coöperatief leren geïntegreerd kan worden binnen VierKeerWijzer. Vragenlijst: Leerkrachten benadrukken baadt te hebben bij kennis en vaardigheden omtrent coöperatief leren (bijlage O en P).
Het ontwerp gaat uit van wat er van leerlingen in de groepen 1 t/m 4 verwacht kan worden op het gebied van sociale vaardigheden ten opzichte van de ontwikkelingspsychologie.	Tekstbron: Uit de literatuurstudie blijkt wat er van de leerlingen verwacht kan worden op het gebied van sociale vaardigheden. Hieruit blijkt dat van deze leerlingen verwacht kan worden dat zij de basisvaardigheden beheersen ten opzichte van de ontwikkelingspsychologie (Förster et al, 2000 in Dagevos, 2017). Observatie: Uit de resultaten van de observatie blijkt dat de basisvaardigheden al goed ontwikkeld zijn. In elke groep valt op een aantal punten nog winst te behalen op het gebied van deze sociale vaardigheden (bijlage M.).
In het ontwerp wordt er weergegeven op welke manier sociale vaardigheden aangeboden en gestimuleerd kunnen worden.	Tekstbron: Voor het aanbieden van de sociale vaardigheden is het van belang dat deze specifiek, concreet en functioneel geformuleerd worden (Ebbens & Ettekoven, 2016). Tekstbron: Stimuleren van sociale vaardigheid gebeurt met behulp van didactische structuren, bekrachtiging, rollen, model staan, reflectie en planning (Kagan & Kagan 2013; Ebbens & Ettekoven, 2016) Observatie: Uit de resultaten van de observatie (bijlage M) blijkt dat een aantal vaardigheden gestimuleerd of zelfs opnieuw aangeboden kunnen worden. Deze vaardigheden zijn nog in ontwikkeling. Vragenlijst: Leerlingen geven aan enkele sociale vaardigheden nog niet te beheersen (bijlage N).
In het ontwerp worden concrete didactische structuren, rollenkaarten en T-kaarten weergegeven. Deze kunnen door leerkrachten ingezet worden.	Tekstbron: Didactische structuren worden gekozen afhankelijk van de inhoud en het doel van de les (Kagan & Kagan, 2013). T-kaarten en rollenkaarten kunnen gebruikt worden om sociale vaardigheden aan te bieden en te stimuleren (Ebbens & ettekoven, 2016). Vragenlijst: Leerkrachten geven aan dat zij praktische handvaten, concrete voorbeelden en coöperatieve werkvormen willen hebben om erbij te kunnen pakken wanneer nodig (bijlage O en P).
In het ontwerp worden afspraken beschreven die schoolbreed gehanteerd worden. Er wordt gezorgd voor een doorgaande leerlijn.	Tekstbron: Voor integratie is het van belang om schoolbreed dezelfde wijze van handelen te hanteren (Kagan & Kagan, 2013). Vragenlijst: Leerkrachten geven aan dat zij schoolbreed afspraken willen maken en een doorgaande leerlijn willen zien (bijlage O en P).

5.2 Voorlopige ontwerpdoelen

Leerling-/kindniveau

- Leerlingen weten wat een T-kaart is en wat rollenkaarten zijn. Zij kunnen hiermee overweg.
- Leerlingen ontwikkelen de sociale vaardigheden die bij hen nog niet volledig tot ontwikkeling zijn gekomen.

Leerkrachtniveau

- Leerkrachten weten wat coöperatief leren inhoudt en van welke zeven sleutels structureel coöperatief leren uitgaat.
- Leerkrachten weten wat ze van hun leerlingen kunnen verwachten op het gebied van de sociale vaardigheden.
- Leerkrachten bieden deze sociale vaardigheden aan met behulp van T-kaarten en rollenkaarten. Zij stimuleren ze met behulp van didactische structuren, bekrachtiging, rollen, model staan, reflectie en planning.
- Leerkrachten zetten werkvormen in die bijdragen aan bijvoorbeeld het lesdoel, de sociale vaardigheden, KlasBouwers en TeamBouwers.
- Leerkrachten hebben GIPS principes uitgetest in de praktijk om de structuren aan te passen waar nodig, spontaan interactie te creëren of zelf nieuwe structuren te ontwerpen.
- Leerkrachten kunnen verschillende teams inzetten.

Bouw- en/of schoolniveau

- Er is voor de onderbouw een boek met didactische structuren ontwikkeld, bestaande uit de GIPS principes. Deze wordt ingezet.
- Er zijn voor de onderbouw rollenkaarten en T-kaarten ontwikkeld. Deze kunnen gebruikt worden om nieuwe sociale vaardigheden te leren.
- Er worden schoolbreed afspraken en regels gemaakt omtrent het coöperatief leren. Deze worden gehanteerd. Er wordt een doorgaande leerlijn neergezet aan de hand van de sociale vaardigheden.

Bibliografie

- Beemen, L., & Ekelschot, M. (2018). *Ontwikkelingspsychologie* (6de editie). Groningen, Nederland: Noordhoff.
- Bleecke, C., & Valstar, S. (2016). *TIBtools - Samen leren samenwerken* (1ste editie). Dordrecht, Nederland: Insondo.
- Bronsveld, E., & Teeling, E. (2016). *Samen spelen, wat nou delen?* (1ste editie). Utrecht, Nederland: Kosmos
- Cöp, J., & Custers, G. (2017, 8 april). Passend en uitdagend leren in de 21e eeuw. *JSW*. Geraadpleegd van <https://www.jsw.nl>
- Dagevos, M. (2017, 8 april). Samenwerkingsvaardigheden stimuleren. *JSW*. Geraadpleegd van <https://www.jsw.nl>
- De Vos, D. (z.d.). *Schoolgids KBS St. Bernadette Heeten*. www.stbernadetteheeten.nl. Geraadpleegd op 9 januari 2021, van <https://www.stbernadetteheeten.nl/Portals/199/docs/documentatie%20en%20formulier%20en/Bernadette%20schoolgids%2020-21.pdf?ver=2020-08-14-082731-837>
- Donk, C. van der, & Lanen, B. van. (2016). *Praktijkonderzoek in de school: Vol. Derde, herziene druk*. Uitgeverij Coutinho.
- Ebbens, S., & Ettekhoven, S. (2016). *Samenwerkend leren* (4de editie). Groningen, Nederland: Noordhoff.
- Hattie, J. (2014). *Leren zichtbaar maken* (5e editie). Bazalt.
- HCO. (2018). Masterclass. *HCO nieuws*, 53, 5–6. Geraadpleegd van https://bazalt.nl/wp-content/uploads/sites/3/2020/08/2018-06-HCOMagazine-Masterclass_Kagan_bij_Dalton_Voorburg.pdf
- Heinen, E., & Offeringa, M. (2013). *Samen doen is samen groeien* (1ste editie). Geraadpleegd van <https://traverswelzijn.nl/content/uploads/Def-versie-SDSG.pdf>
- IJsselgroep Educatieve Dienstverlening. (2017). *Coöperatief leren* [Foto]. IJsselgroep Educatieve Dienstverlening. <https://www.ijsselgroep-ed.nl/thema-s/21ste-eeuwse-vaardigheden/cooperatief-leren-thema/cooperatief-leren>
- Kagan, S. (2020). *Coöperatieve werkvormen* (1ste editie). Vlissingen, Nederland: Bazalt.

- Kagan, S., & Kagan, M. (2013). Coöperatieve leerstrategieën. Geraadpleegd op 31 oktober 2020, van <https://www.cooperatiefleren.nl/images/downloads/Sleutelprincipes-voor-succes--4-structuren.pdf>
- Kagan, S. (2003). Structureel cooperatief leren (1ste editie). Middelburg, Nederland: Drukkerij Meulenberg.
- KiVa. (2019). *Wat is KiVa*. Geraadpleegd op 21 november 2020, van <https://www.kivaschool.nl/>
- Kobussen, M. (2017). *Coöperatief leren* [Foto]. IJsselgroep Educatieve Dienstverlening. <https://www.ijsselgroep-ed.nl/thema-s/21ste-eeuwse-vaardigheden/cooperatief-lerenthema/cooperatief-leren>
- Kok, A. (z.d.). *Kagan Coöperatief Leren*. Geraadpleegd op 2 november 2020, van <https://www.cooperatiefleren.nl/over-kagan-cooperatief-leren>
- Van der Ploeg, J. (2011). De sociale ontwikkeling van het schoolkind. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Latter, E. de, & de Maesschalck, K. (2016). *Wat? Coöperatief leren in beeld*. Geraadpleegd op 2 november 2020, van <http://cooperatieflerenolo.weebly.com/wat.html>
- Ploeger, A. (2018). *De evolutie van een kind* (1ste editie). Amsterdam, Nederland: Nieuwezijds.
- Plusbibliotheken. (z.d.). *Samenwerkend leren in de kleuterklas*. Digitale etalages. Geraadpleegd 28 oktober 2020, van <https://www.digitaleetalages.nl/thema/opvoeding-en-onderwijs/activerende-didactiek/samenwerkend-leren-in-de-kleuterklas.html>
- Ravenstein, V. R. (2020, 14 mei). *Betrouwbare bronnen gebruiken in je scriptie*. 24editor. <https://24editor.com/betrouwbare-bronnen-gebruiken-in-je-scriptie/>
- Redactie SLO. (2013, 14 november). *Leervoorkeuren - MI (Gardner) | Stimulerend signaleren | Talentstimuleren.nl*. Geraadpleegd op 16 oktober 2020, van <https://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/media/62-leervoorkeuren-mi-gardner>
- SLO. (2019, December 12). *21e-eeuwse vaardigheden*. <https://www.slo.nl/thema/meer/21e-eeuwsevaardigheden/>
- SLO. (2020, April 21). *Samenwerken*. <https://www.slo.nl/thema/meer/21e-eeuwsevaardigheden/samenwerken/>

- Van Vugt, J. M. C. G. (2002). Coöperatief leren binnen adaptief onderwijs. Baarn: HB Uitgevers.
- Verburg, M., & Huijgen, M. (2016). *Van Dale Basiswoordenboek Nederlands* (3de editie). Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.
- VierKeerWijzer. (z.d.). *VierKeerWijzer*. Geraadpleegd op 16 oktober 2020, van <https://www.vierkeerwijzer.nl/vxw-vierstappen.html>
- Vrooman, A. (2013). Structureel coöperatief leren (afstudeeropdracht) (HBO Kennisbank). Geraadpleegd op 2 november 2020, van [file:///C:/Users/gebruiker/Downloads/OLB%2096407%20vrooman,%20Angela%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/gebruiker/Downloads/OLB%2096407%20vrooman,%20Angela%20(1).pdf)
- Webredactie OMJS. (2018, 24 september). Coöperatief leren; Simon Veenman. Geraadpleegd op 21 maart 2020, van <https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/uncategorized/cooperatief-leren-simon-veenman-2/>

Bijlage

- A. SWOT-analyse
- B. Tijdpad thesis – Gantt diagram
- C. T-kaart
- D. Rollen
- E. Didactische structuren
- F. Vragenlijst samenwerkend leren/structureel coöperatief leren
- G. Vragenlijst huidige stand van zaken en wensen
- H. Observatieformulier voor sociale vaardigheden
- I. Vragenlijst leerlingen voor sociale vaardigheden
- J. Mail observatie
- K. Resultaten vragenlijst samenwerkend leren/structureel coöperatief leren
- L. Resultaten stand van zaken - open en gesloten vragen
- M. Resultaten observatieformulier voor sociale vaardigheden
- N. Resultaten vragenlijst leerlingen voor sociale vaardigheden
- O. Resultaten vragenlijst wensen
- P. Resultaten vragenlijst wensen – onderbouw en bovenbouw samen
- Q. Verklaring oorspronkelijkheid en gedragscode onderzoek
- R. Toestemmingsformulier HBO kennisbank